

Jakob Westholmi Gümnaasium

JAKOB WESTHOLMI GÜMNAASIUMI SÜMBOOLIKA
AASTATEL 1919 - 1976

Õpilasuurimus

Autor: Jan Enriko Viidermets

11. b klass

Juhendaja: Mikk Maasikrand

Tallinn 2022

Symbols of Jakob Westholm Gymnasium 1919-1976

Summary

Jan Enriko Viidermets

Supervisor: Mikk Maasikrand

Research Paper

2022

Number of Pages: 83

The current research paper focuses on the symbols of Jakob Westholm Gymnasium, mainly the graduation badge.

The aim of the paper is to gather an overview of the symbols of Jakob Westholm Gymnasium on the basis of existing and searched sources. To study in more detail whether and how the symbolism of the school has changed over time and to systematize the badges of the graduates of Jakob Westholm Gymnasium.

The paper falls into 3 chapters.

Chapter One provides a brief overview of the history of Estonian decorative metalwork, the jewelry artist Roman Tavast and finally an overview of other symbols used in schools, including graduation badges.

Chapter Two gives a brief overview of the history of Jakob Westholm Gymnasium with examples of school symbols used, such as the student cap and the school flag.

And the last chapter (Chapter Three) consists of an analysis of the graduation badges of Jakob Westholm Gymnasium.

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Märk kui sümbol.....	6
1.1. Ehtekunst	6
1.2. Roman Tavast – tuntud Eesti ehtekunstnik	9
1.3. Ehe kui sümbol	10
1.4. Koolilõpumärk kui kooli sümbol.	12
2. Jakob Westholmi Gümnaasiumi ajalugu.....	15
2.1. Jakob Westholmi Erameesgümnaasium kuni Jakob Westholmi Poeglaste Erarealgümnaasium.....	15
2.2. Jakob Westholmi Poeglaste Erarealgümnaasium kuni Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium	17
2.3. Jakob Westholmi kui koolijuhi viimased aastad.....	19
2.4. Tallinna 7. Keskkool 1940 - 1941.....	22
2.5. Tallinna 22. Keskkool 1942 - 1989.....	23
3. Jakob Westholmi Gümnaasiumi lõpumärkide analüüs	25
3.1. Eesti Vabariigi aegsed lõpumärgid 1919 - 1940.....	27
3.2. Eesti NSV aegsed lõpumärgid 1940 - 1941.....	58
3.3. Saksa okupatsiooni aegsed lõpumärgid 1941 - 1944	60
3.4. Eesti NSV aegsed lõpumärgid 1944 - 1976.....	65
3.5. Kokkuvõtte lõpumärkide analüüsist.....	76
Kokkuvõtte	78
Kasutatud allikad	80

Sissejuhatus

Märgid sealhulgas rinnamärgid on väärikas ja lihtne viis näidata oma kuuluvust mõnda organisatsiooni ja tavaliselt ei ole need juhuslikult kujundatud. Iga kasutatud värv ja sümbol omab kindlat tähendust (Saksatamm). Kaunilt kujundatud rinnamärke kantakse uhkusega.

Rinnamärgid (kasutatakse ka sõna lõpetajamärk või koolilõpumärk) hakkasid Eesti koolides levima XX sajandi algul, lõpetajamärk lasti tavaliselt valmistada sügisel ning abiturientid kandsid neid kogu kooliaasta kuni kooli lõpetamiseni (Kiiler 2002).

Jakob Westholmi Gümnaasiumis (edaspidi JWG) võeti koolilõpumärgid kasutusele eelmise sajandi kahekümnendatel aastatel. Tänapäeval on koolilõpumärgid asendunud lõpusõrmustega. Mistahes eseme kooli lõpetuseks tegemine, oli ja on ilus ning väärikas traditsioon, mis liidab endisi koolikaaslast, näitab nende ühtekuuluvustunnet ja aitab toredaid mälestusi kooliajast elus hoida. Koolilõpuehe tähistab noorte inimeste elus ühe etapi läbimist ning millegi tähtsa saavutamist, mis iga märgi kandja uhkeks teeb.

Antud uurimistöo laiemaks valdkonnaks on JWG ajalugu, keskendudes erinevatele koolisümbolitele, peamiselt koolilõpumärkidele. Eesmärgiks on lõpumärkide analüüsimine ja märkide õigesse järjekorda panek, alates 1. lennust (1919) kuni aastani 1976, kui autorile teadaolevalt lasid kooli lõpetajad endale viimast korda teha lõpumärgid.

Teema on JWG jaoks aktuaalne ja oluline seetõttu, et 2023. aastal tähistab kool oma 125. sünnipäeva. Antud teema annab nii praegustele kui ka tulevastele õpilastele põhjalikuma ülevaate Jakob Westholmi Gümnaasiumi sümboolika ajaloost.

Uurimistöo eesmärgiks on olemasolevate ja otsitud allikate põhjal koondada kokku ülevaade JWG sümboolikast. Täpsemalt uurida, kas ja kuidas on JWG sümboolika ajas muutunud ning süstematiseerida JWG lõpetajate rinnamärgid.

Uurimiseesmärkide saavutamiseks on kasutatud erinevaid arhiiviallikaid, JWG vilistlaskogu poolt välja antud raamatuid, härra Tõnu Laugu erakogu ja JWG 10. klassi õpilase Susanna Kristina Põldoja poolt pildistatud fotomaterjali (lõpumärgid). Analüüsi teostamisel on kasutatud ajaloolis-võrdlevat meetodit. Materjalide võrdlemisel on silmas peetud allikakriitikat.

Arhiiviallikatest on kasutatud Riigiarhiivi (ERA), Tallinna linnaarhiivi (TLA), Pedagoogika arhiivimuuseumi ja JWG arhiivi materjale. Neist suurem osa on illustreeritav materjal, aga on ka infot, mida sai kasutada kooli ajaloo tutvustamisel.

Kirjandusest on töös kasutatud erinevat tüüpi materjale. Teoreetilise osa koostamiseks on kasutatud erinevaid veebilehti (ajalehed, ajakirjad, videod, OÜ Roman Tavasti kodulehekülg, JWG ajalugu), raamatuid (*Per Aspera Ad Astra* (I; II ja III), Eesti esiajalugu), bakalaureuse- ja uurimustöid (1934. aasta haridusreform Eestis ning ..., Tallinna Jakob Westholmi Gümnaasium), aga ka eraisiku mälestusi (Ühe Parasmäe poisi mälestusi).

Uurimustöö koosneb sissejuhatausest, kolmest peatükist, lõppsõnast ja kasutatud kirjanduse loetelust. Esimeses peatükis antakse lühiülevaade Eesti metallehistöö ajaloost, ehtekunstnik Roman Tavastist ja lõpuks ülevaade muudest koolides kasutusel olevatest sümbolitest sh koolilõpumärgid. Teises osas antakse lühiülevaade Jakob Westholmi Gümnaasiumi ajaloost koos näidetega kasutusel olnud koolisümbolitest nagu vormimüts ja koolilipp. Ning viimane peatükk koosneb Jakob Westholmi Gümnaasiumi rinnamärkide (lõpumärkide) analüüsist. Illustratsioonid on lisatud töö sisse ja ei ole eraldi välja toodud lisadena töö lõpus, kuna pildid sümboolikast on oluline osa uurimusest ning valdavalt ei täida lihtsat illustreerivat rolli.

Kuna uurimistöö maht seab uurimusele kindlad piirid, siis pole võimalik kogu Jakob Westholmi Gümnaasiumi sümboolika uurimisega kõikidesse detailidesse langeda. Edaspidi tuleks jätkata näiteks lõpusõrmustega, mis said lõpetajate seas populaarseks just 1970-ndatel aastatel.

Lõpetuseks tahaksin öelda suured tänud kõigile, kes mulle uurimustöö koostamisel abiks ja toeks olid. Täna JWG huvijuht Alla Eenmad, Mare Tormi ja Tõnu Lauku oma erakogude kasutamise võimaluse eest, 10. klassi õpilast Susanna Kristina Põldoja (pildistaja) ning härra Heinz Valku oma mälestuste jagamise eest.

1. Märk kui sümbol

Tänapäevase ühiskonna juurde kuulub, et ühendustel ja organisatsioonidel on oma tunnussümbolid: märk, vapp, logo, lipp, hümn või tunnuslaul. Seda nii kooridel, koolidel, seltsidel kui muudel ühendustel. (Kõiva) Sini-must-valge värvikombinatsiooni eesti rahva sümbolina võtsid kasutusele üliõpilased. Nii üliõpilased kui õpilased on alati olnud erinevate sümbolite kasutusele võtmises esirinnas. Näiteks olid õpilaste jaoks üheks võimaluseks väljendada oma meelsust - abiturientide rinnamärgid. (Kiiler 2002) Rinnamärkide sh ordenite, teenetemärkide ja medalite uurimise ja kogumisega tegeleb faleristika¹. Viimane uurib ühelt poolt autasude ajalugu, sotsiaalset tausta, sümboliteid, kunstilist kujundust, valmistustehnoloogiaid jne. Rohkem on faleristika aga tuntud kui autasude välismärkide, teatud tähendusega esemete, enamasti kullassepatoodete uurimine, olles seega numismaatika haru. (Vikipeedia. "Faleristika")

1.1. Ehtekunst

Metalli kasutuselevõtmise sealhulgas metallikunsti vanust Eesti alal võiks hakata arvutama alates II aastatuhande kolmandast veerandist e.m.a kui algas pronksesemete intensiivsem kasutamine. Arvatakse, et sellest ajast pärinevad vanimad kohalikud metallitöö tooted (Jaanits *et al* 1982: 135).

Millal täpselt Eesti kohalikud meistrid esimesed metallesemad valmistasid, on teadlastel raske öelda, sest arheoloogiliste leidude hulgas on kindlasti ka teistest riikidest sissetoodud esemeid, mida kohalikud metallivalajad on eeskujuna kasutanud (Jaanits *et al* 1982: 135).

Võiks arvata, et esmalt valmistati kohapeal tarbeesemeid (noad, kirved, nooleotsad, anumad, sõjapidamis riistad jne). Neid esemeid toodi kaasa ka sõjakäikudelt ja meresõitutelt. Kuid kui vaadelda vanimaid Eesti alalt pärinevaid arheoloogilisi metallesemete leide, siis leidub tarbeesemete kõrval ka arvukalt ehteid. (Jaanits *et al* 1982: 151)

Metallehistöö² on üks vanimatest tarbekunsti liikidest maailmas. Eestis sai arheoloogide uuringute järgi metallehistöö alguse paar tuhat aastat tagasi, täpsemalt pronks- ja rauaaja vahel, kui kasutusele

---

¹ Termin "faleristika" võttis kasutusele Václav Mericka 1930. aastatel ja see on tuletatud Vana-Rooma sõjalise aumärgi *falera* nimetusest.

² Metalliehistöö on traditsioonilistest (kuld, hõbe, muud metallid ja vääriskivi) materjalidest väikevormide valmistamine käsitsi inimkeha kaunistamiseks (sõrmused, kaelakeed, kõrvarõngad jne) või ruumi kaunistamiseks (küünla jalad, kroonlühter jne)

võeti raud, mida sai vastavalt oma tahtmise järgi töödelda. Metallitöötlemisega tegelesid vaid elukutselised käsitöölised, keda kutsuti seppadeks. Sepp oli Eestis üks esimene kutseline oskustöölise. Oma tooraineks kasutas ta soomaaki, mida saadi turba põletamisel. Ja põhiliseks toodanguks olid talu majapidamises vajaminevad tööriistad. Lisaks tehti relvi (mõõku, kirveid, kilpe, oda- ja nooleotsi) ja ka ehteid. Lisaks Eestist pärit ehetele on arheoloogid leidnud ka välismaalt sisse toodud ehteid näiteks on leitud ehteid, mis on pärit Vanast-Roomast, Rooma provintsidest, teistelt ugrilastelt. Kuid nende leiduvus Eestis on üsna minimaalne. Palju erinevaid ehteid ja väärisesemeid toodi kauba- ja sõjaretkedelt. (Soans 1999)

Jüri Kuuskemaa hinnangul on olemas kaks versiooni metallikunsti tekkest Eestis:

Esimene versioon: Ühes Vene Novgorodi 1050. aasta kroonikas on kirjas, et Eestis on niivõrd kuulsad ehtekunsti meistrid, kelle juurde soovis Novgorodi vürst saata õpilasi enesetäiendamiseks ja oskuste omandamiseks (Soans 1999).

Teine versioon: 1393 kirjutati kokku esimene Tallinna kullaseppade põhikirjehk skraa³. Põhikirja kohaselt ei tohtinud meistrid võtta endale õpipoisteks eestlaste lapsi. Sellest tingituna saidki meistriteks enamuses sakslased. Tsunft lõpetas tegevuse 1920. aastal. Selleks ajaks oli välja koolitatud 953 kullasepp meistrit. (Soans 1999)

Keskajal olid Tallinnas ja ka mujal Eestis lisaks kullaseppadele ka *ehteken makerid* ehk ehtetegijad. Nad tegid ehteid nii keskklassile kui ka talupoegadele. Ja oma ehetel kasutasid nad maagilise tähendusega päikese ja päikesehobu sümbolikat. Ja tehti ka hoburaudsõlgi (foto 1), mida võib nimetada ainuvalitsevaks sõleliigiks nooremal rauaajal ja mis tõrjus lõplikult välja varasema ambsõle variandid. Suur osa hoburaudsõle tüüpidest kujunes Baltimaadel, kust need levisid Soome ja nii ida- kui ka läänepoolsetele naaberaladele. Aga Eesti täpne hoburaudsõle päritolu pole veel selge. Küll on võimalik, et Eesti noorema rauaaja hoburaudsõlgede eeskujud tuleb otsida ida poolt, sest nendega sarnanevaid ehteid tuntakse näiteks Volga soomeugrilaste aladelt juba I aastatuhande teisest poolest. (Soans 1999 ja Jaanits *et al* 1982: 378)

---

³ Käsitöölise põhikirjehk, mida kasutati tsunftides ehk käsitööstuskodades. Skraas oli kirjas, kellel on tsunfti kuulumise õigus, samuti liikmete õigused ja kohustused: näiteks milline on käsitöölise tööaeg, õpipoiste ja sellide arv, nende suhted meistritega jne. Skraa kinnitas raad.

Foto 1. Hoburaudsõlg

Allikas: Ajaloo Instituut

Kättesaadav: <https://tutulus.ee/muinasesemed/nraud/pildid/728m.html> (27.12.2021)

Praeguste leidude järgi otsustades levisid hoburaudsõled Eestis põhiliselt alates 10. sajandist, kuid on võimalik, et üksikud eksemplarid kuuluvad juba 9. sajandisse. Varasemate hoburaudsõlgede hulgas esineb üsna tihti rauast eksemplare. Otste kuju, kaare ristlõike ja muude tunnuste järgi jagunevad Eesti hoburaudsõled paljudeks eri tüüpideks, mis oma levikult enamasti on üle-baltimaalised. (Jaanits *et al* 1982: 378)

Autori hinnangul võiks hoburaudsõlge pidada üheks rinnamärkide eelkäijaks.

1.2. Roman Tavast – tuntud Eesti ehtekunstnik

On teada, et sepp, kui amet, oli Eestis kuni 20. sajandini üsna levinud. Pärast tööstusliku metalli töötlemise kasutuselevõttu on sepistamine palju hääbunud, aga mitte välja surnud. Tänapäeval on sepistamine muutumas kunstiks, ülikoolis sepistamist õppinud, teevad juveliirseid ehteid. Sepad on end kohandanud nende uute oludega ja leidnud oma niši. Selleks nišiks on käsitöö, mida suurtööstused ei tee, peamiselt suveniire, sepis-kunsti, kuid ka ehituses vaja minevaid raud detaile. (Mõisa Sepikoda)

Eesti üks tuntum ehtekunstnik ja kullasepp, kelle loodud ettevõtte tegutseb veel tänapäevalgi on Roman Tavast. Viimase järeltulija Raul Tavasti sõnade järgi sai tema isast 11-aastaselt tuntud kullassepa Erich Trederi juures selliõpilane ja ta õppis seal viis aastat kullassepatööd ja graveerimiskunsti. 1920. aastal ostis Roman Tavast endale täiskomplektse kullassepa töölauda ja hakkas tellimustöid vastu võtma. Alguses töötas ta kodus vabakutselisena. 1923. aastal avas ta Tallinnas Kuninga tänaval oma kullasepatöökoja, mille nimetus oli alguses Kunstipärane Pressimise, Emaileerimise ja Graveerimise Tööstus Roman Tavast. (Roman Tavast OÜ)

Oma esimese abilise võttis hr Tavast juba selsamal 1923. aastal. Tema nimi oli Elmar Kala ja ta oli väljaõppinud kullasepp, kes oli Tallinna tulnud Narvast. Teine töötaja tuli Ruuben Rekkori juurest, kes oli samuti tugev rinnamärkide tegija ja kullassepp. (Roman Tavast OÜ)

Roman Tavasti töökoja seadmed olid nii hästi välja töötatud, et nende tehnoloogia pole siiani vananenud ja mõni neist on töös tänapäevani. Näiteks kasutavad meistrid igapäevaselt jalapressi ehk kuulikut ja graveerimisterade terituspink. Kolmas Tavasti tehasest pärit asi on pantograaf⁴, mis pole enam aktiivses kasutuses, aga on samuti veel olemas. (Roman Tavast OÜ)

1938. aastal avati Roman Tavasti esinduskauplus. Tema tööd hinnati väga kõrgelt ja sellepärast usaldati just tema töökojale ka riiklike teenetemärkide valmistamine. Eesti ordenid ei jäänud ainsaks, varsti valmistas Tavast teenetemärke ka Lätile ja Leedule. Roman Tavasti tööd auhinnati ka rahvusvaheliselt – 1937. aasta Pariisi maailmanäituselt tõi ta koju metallitööde pronksmedali. (Roman Tavast OÜ)

Lisaks teenetemärkidele on Roman Tavast OÜ alati valmistanud ka koolimärke ja -sõrmuseid ning teeb aastaid koostööd erinevate gümnaasiumide ja ülikoolidega. Koolimärgid või -sõrmused ei ole

---

⁴ Tehniline seade joonisest koopia tegemiseks

kunagi tavalised ehted, neil on palju sügavam tähendus ning eesmärk. Läbi aegade on eri märke kasutatud just selleks, et näidata oma kuuluvust mingisse organisatsiooni või ühiskonna gruppi ja tekitada ehtsustunnet. Just koolilõpusõrmus on see, mille järgi tunnevad vilistlased üksteist ära ka siis, kui kooli ajal tuttavad ei oldud. See loobki ühtse koolipere tunde. Samuti on koolisõrmused ja -märgid kooli visuaalse identiteedi üks osa ning sümboolika kandmise traditsioon on kooli jaoks oluline. (Maiväli 2011)

1.3. Ehe kui sümbol

Sümbolid on inimloomuse süvaväljendused, ja nad ilmnevad kõikide kultuuride juures kõikidel ajastutel). Sümbolid on tegelikkuse teadlikud ja täpsed peegeldused, esindades meid ümbritsevas maailmas asuvaid esemeid, tegevusi ja seoseid. Mõni sümbolistest võib ka äkiliselt puudutada kusagil sügaval meie sisemaailmas asuvat intuitiivset sõnulväljendamatu tarkust. (Fontana 2004: 9)

Šveitsi psühholoog ja psühhoterapeut Carl Jung on öelnud, et sümbolid sünnivad alateadvusest (teadvustamatuses), väljendades spontaanselt mingit sisemist jõudu, millest inimene on küll teadlik, kuid mida ta ei oska sõnades täielikult väljendada. Teatud sümbolid kujutavad endast universaalset keelt, sest need kujundid ja nende tähendused esinevad ühesuguses vormis ja sisaldavad sama väge kõikides kultuurides ja ajastutes. (Fontana 2004: 11)

Sümbolid saavad oma tähenduse pikkamisi, aastasadade jooksul. Just nagu sõnadegi puhul, laienevad sümbolite tähendusvarjundid, jagunedes ja ekseldes kõige erinevamatele radadel, sõltuvalt oma kultuurilisest kontekstist. Siiski on mõned sümbolid või sümbolite liigid niivõrd suure laenguga, niivõrd elulähedased, et nende tähendus jääb muutumatuks või varieerub üsna vähe. (Fontana 2004: 30)

Sümbolite vägi sõltub eriti vanusest. Sest paljud sümbolid on meile endiselt väga tähendusrikkad, mis tõusid esikohale muistsetes ühiskondades. (Fontana 2004: 31)

Teatud ametite või oskuste kandjad võib sageli ära tunda nende rõivaste või tööriistade järgi. Igal juhul on alati tähtsaid isikuid märgistatud kas rõivastega, ametimärkide või teiste aksessuaaridega, mis näitavad mitte ainult nende kohustusi, vaid ka staatust ühiskondlikus hierarhias. Tänapäeva maailmas kantakse erinevaid tähiseid ja tunnusmärke pidulikel puhkudel ja tseremooniatel,

sealhulgas ka ülikoolide ja koolide tähtsatel üritustel (heisatakse ülikooli- või koolilipp, kantakse koolivormi, koolimütsi vm). (Fontana 2011: 150)

Juba 18. sajandi lõpul - 19. sajandi algul tekkisid Saksamaa ülikoolide juurde üliõpilaste organisatsioonid, kelle ühinemise ajendiks olid ühised harrastused, teaduslikud huvid, ühised poliitilised vaated või muud põhjused (Vivat Academia 2007: 9). Üliõpilaste organisatsioonid, keda hiljem hakati nimetama korporatsioonideks, tegutsesid oma reeglite ja kombestiku järgi ning igal korporatsioonil olid oma vastuvõturituaalid, värvid, nimi, aga ka sirkel⁵, vapp ja deviis (Vivat Academia 2007: 32). Samuti võtsid korporatsioonid 19. sajandi algul kasutusele värvilindid ja värvimütsid. Arvatakse, et just Prantsuse revolutsiooni mõjul hakati enamasti kandma trikoloore. Samuti oli oluline koht sümboolikas ka sirklil. Esimesed sirklid võeti kasutusele 18. sajandi lõpul, tänapäevased sirklid ehk vääntäht hüüumärgiga võeti kasutusele 19. sajandi keskel. (Vivat Academia 2007: 47)

Eesti üliõpilaste organisatsioonid omavad ka erinevaid välismärke, embleeme ja sümboleid, nagu lipp, vapp, sirkel, särp, värvirapiirid, sarv, tekkel ja lint. Samuti arvatakse välismärkide hulka rinnamärk värvikilbiga, kellariplats ja sõrmus. Enimkasutatud värvid eesti üliõpilasteorganisatsioonides on olnud roheline, mis sümboliseerib lootust, sinine truudust, violett kindlust ja valge au. (Vivat Academia 2007: 143)

Veel mõned näited sümbolitest ja nende tähendusest:

- **Lipp** – lipu juurde kuuluvad tihti punutud lipunöörid, mille otstes on tutid (Vivat Academia 2007: 143).
- **Särp** – esinduslint, mida kantakse üle parema õla kuue peal (Vivat Academia 2007: 143).
- **Sõrmus** – lõpmatu ringi ja kuju teeb sõrmusest igaviku, kestvuse või murdumatu töötuse sümboli. Seda kantakse püha ameti kinnituseks – näiteks võib valitseja panna kroonimisel sõrme sõrmuse, mis tähistab tema “abielu” maa ja rahvaga või näiteks tähistab nunna sõrmus püha “abielu” Kristusega. Paavst kannab “kalamehesõrmust”, olles usklike ehk *pisciculi* (väikeste kalade) järelevaataja. (Fontana 2011: 151)

---

⁵ Põimik tähtedest V (vivat), C (crescat), F (floreat) ja organisatsiooni nime algustähest ühes «!»-märgiga. Seda põimikut kantakse hõbemärgina peamiselt mustal rebaseteklil (osa organisatsioone võimaldab seda vanemalgi lihtliikmeil kui rebased, osa mitte). Tavaliselt kantakse sirklit tekli vasakul serval, üksikuis organisatsioonides ka paremal. Sirklit kantakse mõnedes organisatsioonides (näit. eestseisuse või vanamehe poolt) ka lindil (Tudengisõnastik)

- **Müts** – mida võidakse anda auastme, austuse või saavutuse märgina. Rahvusmeeskondade sportlasi autasustatakse mütsiga, millel on meeskonnavärvid või embleem, ja seda peetakse suureks auks. Ametimütse kantakse ametimärgina. Kardinalid kannavad punaseid kardinalimütse ning akadeemilist kübarat kantakse akadeemilistel või ametlikel puhkudel. Suurbritannia monarhia kroonimise ajal kasutatav ametimüts on võimu sümbol. (Fontana 2011: 153)
- **Tekkel** - üliõpilase või õpilase vormimüts. Eesti teklid on nokkmütsi kujuga ja jagunevad üldmütsiks, mida võivad kanda kõik tudengid, ning värvitekliks, mis on õppeasutuse või üliõpilasorganisatsiooni värvides ja mida võivad kanda vaid vastava institutsiooni liikmed. (Vikipeedia. "Tekkel")
- **Rinnamärk** - omab sügavamat tähendust ning eesmärki. Läbi aegade on märke kasutatud selleks, et näidata oma kuuluvust mingisse organisatsiooni või ühiskonna gruppi ja tekitada ühtsustunnet. (Maiväli 1999)

Sümboleid lipp, särp⁶, sõrmus ja tekkel kasutab hetkel ka Jakob Westholmi Gümnaasium. Sõrmused antakse kooli igaviku ja kestvuse sümbolina ja müts/tekkel austuse ja saavutuse märgina. Ja niimoodi edasi põlvest põlve.

1.4. Koolilõpumärk kui kooli sümbol.

Koolilõpumärkideks võivad olla rinnamärgid, sõled, kaelas kantavad märgid, sõrmused, ripatsmärgid, käevõrud, käeketid. Koolilõpumärk on alati auasi. Tavaliselt antakse lõpumärk abitürendile pidulikult üle lõpuaktusel ja lisaks abiturientidele saavad selle ka direktor, klassijuhataja ja lemmikõpetajad. (Parijõgi 2011)

Metallikunstnik Tõnu Lauk on öelnud Õpetajate Lehes 2011. aastal, et koolimärkide kavandite autorid on olnud kõige suuremas osas õpilased ise. Tasub esile tuua Tõnu Laugu ütlus „Selle tõestus oli Tavasti lõpumärginäitusel väljas – õpilaste joonised niisugustest märkidest, nagu nad tahtsid näha. Õpilaste omaalgatus on suhtumise näitaja: me tõuseme lendu ja võtame kaasa oma märgi nagu aumärgi. Me oleme uhked, et oleme selle kooli lõpetanud“. (Parijõgi 2011)

---

⁶ JWG liputoimkonna õlalint töötati välja 2020. aastal, mida kanti esimest korda sama aasta 4. juunil Komandandi aias toimunud päikesetõusu liputseremoonial (Sihver 2020: 42)

2011. aasta jaanuaris avati Eesti rahvusraamatukogu harulduste kogu näitusesaalis näitus “Eesti koolide lõpumärgid. Tõnu Laugu kollektsioonist”, mis oli esimene koolimärkide esitus. Näitus peegeldas õpilaste võimekust omandada teadmisi ja õppida õppimist, õpilaste loomingulist aktiivsust märkide kujundamisel ja teostajate valikul, Eesti kullaseppade meisterlikkust ja maitset ning lugupidamisavaldust õpetajale. Näituse autori hinnangul annavad koolimärgid infot kooli, lennu, omaniku nime ja hüüdnime või esimese kokkutuleku kohta pärast küpsusdokumendi saamist. (Tammela 2011)

Õpetajate Lehes oleva artikli järgi on Eestis olev koolimärgikultuuri tase omane ainult Eestile. Teistel maadel ei ole sellist hulka ja sellise kvaliteediga koolimärke. Selline märgitraditsioon oli Eestis enne sõda ja jätkus ka teatud ajal pärast sõdagi. Kuni Nõukogude võim avaldas niisugust survet, et märkide tegemisest loobuti või tehti nõukogudeaegsed märgid. (Parijõgi 2011)

Pärast Nõukogude Liidu võimule tulekut hakkas kvaliteet alla käima, sest emaili polnud saada, teiseks ei osanud õpilased enam kvaliteeti nõuda. Aga osad koolid hoidsid siiski taset. Näiteks Tallinna 1. ja 2. keskkool, sealhulgas ka Tallinna 22. keskkool ehk praegune Jakob Westholmi Gümnaasium.

Sõltumata Nõukogude võimu keelust tegutsesid ikkagi „põrandaalused“, kes lõpumärke tegid, võttes küll endale suure riski kuna neid võidi arreteerida. Aga oma oskustega suutsid kullasepad ja kavandite kunstnikud ikkagi Eesti Vabariigiga seonduvat märkidel peita. Õpetajate Lehe artiklis tõi Tõnu Lauk välja kaks toredat näidet. Esimene oli ühest Rakvere kullasepast, kes peitis märgi ülaossa sinimustvalge, aga ta kattis selle kergelt eemaldatava valge emailvärviga. Teine oli Tallinna 7. keskkooli tütarlasteklassi joonistusõpetajast, kes joonistas lõpusõrmuse, mis kujutas kandilise peaga naela. Viimase all mõtles see õpetaja oma õpilasi, kes pidid olema valitseva riigikorra kirstunaelaks. (Parijõgi 2011)

Kahjuks kõigil nii hästi ei läinud. 1948 aasta veebruaris keelas Eesti NSV haridusminister õpilastel rinnamärke tellida ja neid loata kanda. Sellest hoolimata lasid 1949. aastal Viljandi reaalgümnaasium B klassi abiturendid endale teha teistsugused lõpumärgid, märgil ilutses omaaegne Kaitseliidu kotkas, ehkki Eesti Vabariigi vapita. See aktsioon lõppes aga traagiliselt, 14 selle lennu poissi saadeti tribunali alla ja enamik sai karistuseks 25- aastase vangistuse. Muu hulgas pandi neile süüks nõukogudevastase organisatsiooni loomist. (Kiiler 2012)

Kui abiturendimärkide valmistamine keelustati, siis sõrmuseid ikkagi tehti. Nõukogude ajal muutusid populaarsemaks just lõpusõrmused, mis olid palju praktilisemad ning mida kanti ka pärast kooli lõppu. Ja ka tänapäeval, pärast taasiseseisvumistki on koolides piirdunud üksnes lõpusõrmustega. (Kiiler 2012)

2. Jakob Westholmi Gümnaasiumi ajalugu

Enne Jakob Westholmi Gümnaasiumi sümbolika analüüsi antakse lühiülevaade kooli ajaloost koos näidetega kasutusel olnud muudest koolisümbolitest nagu vormimüts ja koolilipp, kuna kõik sümbolid oma vahel seotud.

Jakob Westholmi Gümnaasiumi ajaloo alguseks loetakse 1898. aastat, kui Wittenhofi uulitsas (nüüd Endla 29) asutati Tallinna Väikelastehoiu Seltsi ülalpeetav kool, mille juhatajaks oli Juhan Umbli, endine Palmse ministeeriumi kooli juhataja. Kooli eesmärgiks oli vaesemate eesti soost agulipoiste harimine. (Jakob Westholmi Gümnaasiumi ajalugu/ajajoon)

1903. aastal kutsus Juhan Umbli oma endise õpilase, Jakob Westholmi, Tallinna oma kooli õpetajaks. Jakob Westholm alustas oma tööd Väikelastehoiu Seltsi poolt ülalpeetavas koolis 1. septembril 1903. aastal. (*Per Aspera Ad Astra* I 1937: 14)

1905. aastal lahkus Juhan Umbli õpetajaametist ja koolijuhatajaks sai Väikelastehoiu Seltsi nõusolekul Jakob Westholm. Viimane võttis eesmärgiks muuta kool parimaks Tallinnas. 1907. aastal lõppes koolil ühendus Väikelastehoiu Seltsiga (*Per Aspera Ad Astra* I 1937: 14) ning Jakob Westholm sai tsaarivõimudelt loa asutada III erakool. (Jakob Westholmi Gümnaasiumi ajalugu/ajajoon)

2.1. Jakob Westholmi Eramesgümnaasium kuni Jakob Westholmi Poeglaste Erarealgümnaasium

Pärast III erakooli asutamist hakkas kool kasvama, õpilasi ja õpetajaid tuli juurde. Wittenhofi uulitsa nr. 29 hoovipealse maja alumisel korrusel jäi kitsaks. III järgu erakool sai oma kasutusse ka maja teise korruse. Kuid õpilaste lisandumise tõttu muutusid ka olemasolevad ruumid ikkagi üha kitsamaks. (Jakob Westholmi Gümnaasium 110 2008: 23)

2. jaanuar 1909 tegid Tallinna Nikolai Gümnaasiumi juures kodukooliõpetaja eksami 18 noort, nende hulgas erakooli juhataja Jakob Westholm (Rannap). Viimane tahtis oma väikese kooli viia kaugemale ega tahtnud leppida vaid III järgu erakooliga. J. Westholm võttis vastu otsuse muretseda ehituskrunt ja ehitada uus koolihoone. Koolimaja krundi ostmiseks oli Westholm ise hoolikalt kokku hoidnud, aga ehitamiseks pidi ta võtma laenu lähemalt omakseilt. Koolimaja ehitamise

andis ta ehitusmeister Willem Hanstein'ile, kes 1912. aastal alustas ehitamist (*Per Aspera Ad Astra* I 1937: 15) ja 1. jaanuaril 1913. aastal valmis üle 30 000 kuldrubla maksma läinud koolimaja Kordese uulitsas (praegu Kevade 4) (foto 2). (Jakob Westholmi Gümnaasiumi ajalugu/ajajoon)

Foto 2. Koolimaja Kordese uulitsas (praegu Kevade 4)

Allikas: Riigiarhiiv

Kättesaadav: <https://www.ra.ee/fotis/index.php/et/file/imageWithObject?id=105452> (3.03.2022)

1915. aastaks oli õpetuse tase tõusnud nii kõrgeks, et kool ülendati progümnaasiumist Jakob Westholmi Erameesgümnaasiumiks. 15. oktoober 1916 teatas Tallinna linna haridusosakond selle kuupäeva õpilaste arvu keskkoolides: Aleksandri Gümnaasiumis 389, Nikolai Gümnaasiumis 727, Peeter I reaalkoolis 560, Westholmi Erameesgümnaasiumi 388, kokku 2064 poisslast (Rannap). 1. jaanuaril 1920. aastal muudeti kool võimude surve all Jakob Westholmi Poeglaste Erarealgümnaasiumiks ja kooli esimeseks vormimütsiks sai must tekkel violetse randipaelaga (foto 3) (*Per Aspera Ad Astra* III 1999: 13).

Foto 3. Jakob Westholmi Poeglaste Erareaalgümnaasiumi vormimüts

Allikas: Tallinna Linnaarhiiv

Endel Toiger, endine Jakob Westholmi kooli õpilane on oma mälestustes öelnud, et kui tema 1920. aasta algul uuesti kooli tuli, oli tema klassis ainult veerandil must müts, teised kandsid seda, mida kellelgi juhtus olema (Podjukov, Raudsepp 1998: 25). Olukorda võib seletada pigem praktiliste muredega, sest äsja oli lõppenud Esimene maailmasõda ja Vabadussõda.

2.2. Jakob Westholmi Poeglaste Erareaalgümnaasium kuni Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium

1923. aastal muudeti kool Jakob Westholmi tahtmisel Jakob Westholmi Poeglaste Erahumanitaargümnaasiumiks. Vahepealne ajutine kooli vormimüts, must heledilla paelaga alaosas, kadus, asemele tuli üldtuntud kirsipunane, tammelehe ja tõruga müts (foto 4, foto 5). Märgi kuju muutus hiljem kolmnurgaga piiratuks. (Podjukov, Raudsepp 1998: 25)

Foto 4. Jakob Westholmi Poeglaste Erahumanitaargümnaasiumi vormimüts

Allikas: Tallinna Linnaarhiiv

Foto 5. Jakob Westholmi Gümnaasiumi õpilased ("westukad") kandmas koolimütsi.

Allikas: Jakob Westholmi Gümnaasiumi arhiivikogu

Kuulsa kirsipunase, tammelehe ja tõruga mütsi autoriks on Harald Roots, Jakob Westholmi Gümnaasiumi 4. lennu vilistlane. Oma käsitsi kirjutatud autobiograafias, pealkirjaga „Ühe Parasmäe poisi mälestusi“, rääkis H. Roots, kuidas 1922. aastal kuulutas J. Westholm välja uue koolimütsi kavandite võistluse. Ka H. Roots osales võistluses ja esitas kümme kavandit, millest üks sai esimese auhinna. See oli tumepunase pealaega, musta rummu ja oranž kantidega müts. Mütsimärki kujutasid kullavärvi tammetõrud. Müts oli nägus ja meeldis kõigile. (Roots 1922: 18)

Kooli vilistlane Jaan Kross on Jakob Westholmi Gümnaasiumi ainel kirjutatud romaanis "Wikmani poisid" andnud punasele värville oma seletuse. Nimelt, sügisel 1919 oli pedagoogikanõukogu otsustanud koolimütsi kohustuslikuks teha ning siis asuti arutama, mis värvi müts peaks olema. Otsustati, et hakatakse maha kriipsutama värve, mis nagunii kõne alla ei tule. Esimesena otsustati maha tõmmata punane värv, Wikmani gümnaasiumi mütsina ei tulevat see värv kõne allagi. Härra Wikman hüpanud see peale püsti ja hüüdnud: „Aga mispärast ei tule punane meil kõne alla? Te

arvate, sellepärast, et me peame oma poisid punaste ideede nakkustest võimalikult eemal hoidma? Aga mina ütlen: Wikmani poistesse punased ideed ülepea ei nakka! Ja me valimegi punase värvi – otsustatud!“ (Kross 1988: 85) Kas J. Westholm ka ise põhjust sellisena nägi ei ole autoril siinkohal õnnestunud kinnitust leida.

2.3. Jakob Westholmi kui koolijuhhi viimased aastad

1927 asutati Jakob Westholmi Gümnaasiumi vilistlaskogu. Samal aastal läks J. Westholm Riigi Kunsttööstusekooli III kursusel õppiva Paul Luhtheina juurde ettepanekuga kavandada Westholmi Gümnaasiumile lipp. Ideena oli tal kaasa gümnaasiumi endise joonistusõpetaja Kristjan Raua pliiatsivisand pisikesel paberitükil, kus sinisel põhjal oli taevatähtede kobar, mille juurde arvas J. Westholm sobivat deviisi „*Per aspera ad astra*“⁷ ja sellest saigi lipu üks külg. Teisele, kooli vaarikpunase mütsivärviga taustale otsustati paigutada WG täielik nimi, asutamise kuupäev, kooli märk ja kõigele lisaks veel tammevanik (foto 6). Tallinna Linnarhiivis on säilinud J. Westholmi erahumanitaargümnaasiumi lipukanga tellimuskiri Prantsusmaale (foto 7). Lipp valmis Kunsttööstuskooli tekstiiltrükikojas. 1928. aasta kevadel õnnistas lipu Kaarli koguduse õpetaja Artur Soomre, kes oli ka WG hommikupalvuste pidaja. (Eesti Rahvusrhiiv)

Pärast seda kujunes kool kiiresti selleks, mida Jakob Westholm oli kogu aeg taotlenud – rahva poolt austatud ja ihaldatud eliitkooliks (*Per Aspera Ad Astra* III 1999: 13).

---

⁷ ehk „Läbi raskuste tähtede poole“

Foto 6. Jakob Westholmi Gümnaasiumi koolilipp

Allikas: *Per Aspera Ad Astra* I Jakob Westholm ja tema kool 1907 – 1937.

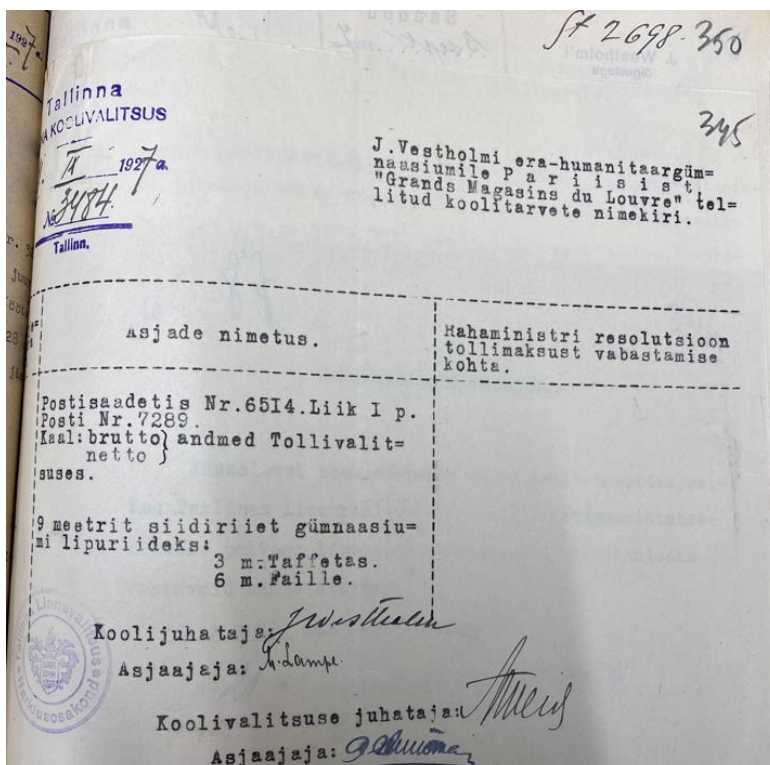

Foto 7. Jakob Westholmi Gümnaasiumi lipukanga tellimuskiri

Allikas: Tallinna Linnaarhiiv

1935. aastal 10. märtsil suri Eesti üks silmapaistvamaid pedagooge, riigikogu I, II, III ja IV koosseisu liige, omanimelise gümnaasiumi looja ja juhataja ning Westholmi Gümnaasiumi vaimsure kujundaja Jakob Westholm (Rannap). Aasta hiljem paigutati Westholmi hauale Rahumäe kalmistule kodumaa põllukivist sammas (foto 8), kuhu on kujuri osav käsi sisse raiunud tubli ja püüdliku koolimehe suure soovi: „*Per aspera ad astra*“ J. Westholm võis oma elutööga rahul olla, sest Westholmi Gümnaasium oligi jõudnud „... ad astra“ ehk „... tähtede poole“ (*Per Aspera Ad Astra* III 1999: 14).

Foto 8. Jakob Westholmi mälestusmärk (skulptor Juhan Raudsepp)

Allikas: Riigiarhiiv

Kättesaadav: <https://www.ra.ee/fotis/index.php/et/file/imageWithObject?id=35947> (3.03.2022)

1940. aastast, see on Westholmi Gümnaasiumi likvideerimise järel on koolilipu saatus jälgitav katkendlikult. Viimast korda ilmus lipp päevavalgele Virumaal Neeruti lähedal Jakob Westholmile kuulunud Alt-Naela talus, kus J.W õde oli oma kuulsale vennale loonud väikese tubamuuseumi. Koos perenaise surmaga, talu tühjaksjäämisega ja ekspositsiooni rüüstamisega kadus ka WG lipp ning tema edasine saatus on senini teadmata. (Eesti Rahvusarhiiv)

2.4. Tallinna 7. Keskkool 1940 - 1941

1940. aastal valmis kauaoodatud Westholmi Gümnaasiumi koolimaja aadressil Kevade 8 (foto 9). Koolimaja maksumus oli 450 000 krooni ja maja peeti tolle aja Baltikumi moodsaimaks.

Foto 9. Koolimaja aadressil Kevade 8

Allikas: Jakob Westholmi Gümnaasiumi ajalugu/ajajoon.

Kättesaadav: <https://www.timetoast.com/timelines/41632> (3.03.2022)

Seoses Eesti okupeerimisega Nõukogude Venemaa poolt toimus koolielus täielik pööre. Kõik, mis kahe aastakümnega oli Eesti Vabariigis saavutatud tunnistati kõlbmatuks. 1940. aasta augusti alguses tühistas haridusminister Johannes Semper ministeeriumi määrused vaimulike laulude, usuõpetuse ja hommikupalvuste, Vabadussõja ajaloo õpetamise, Võidupüha pühitsemise, Eesti riigimeeste piltide, Noorte Kotkaste ja rahvusvärviliste laualippude kohta. Eraõppeasutused

likvideeriti ja nende asemele asutati 13 keskkooli. (Rannap 2002) 17. augustil lõpetati ka Westholmi Gümnaasiumi tegevus nõukogude okupatsioonivõimude poolt Johannes Varese allkirja kandava Vabariigi Presidendi otsusega nr. 327 (Riigi Teataja 1940). Westholmi Gümnaasiumi õpilased, alates VII klassist, liideti Hariduse tänaval asuva Prantsuse Lütseumi eakaaslastega ja kool nimetati Tallinna 7. Keskkooliks. I–VI klassi poistel võimaldati õppida Tallinna linna 8. Algkoolis, mis paigutati äsjavalminud Westholmi Gümnaasiumi hoonesse (Kevade 8). (*Per Aspera Ad Astra* III 1999: 14)

Osa ajaloolasi on 7. Keskkooli pidanud täiesti uueks ja iseseisvaks nähtuseks. Puht juriidiliselt see nii ka on (Riigi Teataja 1940). Kuna aga kooli õpetajaskond ja õpilased pärinesid Jakob Westholmi Gümnaasiumist ja Prantsuse Lütseumist, siis mõlemad koolid on pidanud seda oma vaimsuse edasikandjaks, mistõttu on võimalik leida 7. Keskkooli lõpetanuid mõlema kooli vilistlaste nimekirjast. (*Per Aspera Ad Astra* II; Tallinna Prantsuse Lütseumi vilistlased) Vastavalt sellele võib ka kooli sümboolikast leida peidetud viiteid nii Jakob Westholmi Gümnaasiumile kui ka Prantsuse Lütseumile.

Sarnane koos eksisteerimine jätkus ka Saksa okupatsiooni aegadel. Olulisemaks erinevuseks oli, et julgemalt võis taas kasutada Eesti Vabariigi aegseid sümboleid. Seetõttu enne aastavahetust, 30. detsembril 1941⁸, muudeti 7. Keskkool Jakob Westholmi nimeliseks Gümnaasiumiks asukohaga Hariduse 3 (tänapäeva Prantsuse Lütseumi aadress). Direktoriks aga määrati endine lütseumi direktor Viktor Päss. (Tallinna Prantsuse Lütseumi kooli lugu)

2.5. Tallinna 22. Keskkool 1942 - 1989

1942. a. 19. jaanuaril võtsid okupatsioonivõimud Kevade tänava koolimaja sõjaväehaiglaks. Koolide kasutamine sõjaväehaiglatena oli toona tavapärane. Sel põhjusel tuli 22. Algkoolil töötada mitmes paigas, Säde, Kooli ja Vene tänaval. Sama aasta septembris viidi kool üle Kevade 4 ja tütarlaste vähesuse tõttu muudeti kool poistekooliks. (Kooli kroonika 1986)

---

⁸ Prantsuse Lütseumi kodulehe järgi nimetati VII keskkool Jakob Westholmi Gümnaasiumiks 1942. aasta sügisel.. Autori hinnangul Prantsuse Lütseumi koduleht arvatavasti eksib, sest lisaks JWG-le ütleb ka Tallinna Inglise Kolledži koduleht, et antud sündmus leidis aset 1941. aasta lõpus.

1944. a sai uute nõukogude okupatsioonide tahtel J.W. Gümnaasiumist taas 7. keskkool. Sama aasta 16. novembrist töötas kool Kevade 4 Tallinna 22. Mittetäieliku Keskkoolina. 1946/47. õppeaastal rahuldab haridusministeerium haridusosakonna taotluse avada koolis 8. klass. Seega muutus kool Tallinna 22. Keskkooliks ja asus Kevade t. 8 hoonesse. Kooliruumi tuli kuni 1949. aastani jagada Tallinna 20. Keskkooliga (praegu Tallinna Ühisgümnaasium), kelle hoone oli sõjatules hävinud. Tallinna 20. Keskkool lahkus Kevade tänavalt oma endisesse asupaika Pärnu maanteele 15. septembril 1949. 1950. aastal lõpetas 7. Keskkooli viimane westukate lend. 1954/1955. õppeaasta 1. septembrist muutus kool segakooliks. Sellel õppeaastal lõpetas keskkooli viimane poisteklass. (Kooli kroonika 1986 ja Eesti Rahvusarhiiv)

1988. aastal asus Tallinna 22. keskkool kooli vanu traditsioone taastama. Koolis tähistati esmakordselt kooli aastapäeva lähtudes selle tegelikust asutamisaastast — 1898. aastast. Kooli ajalugu seostati eelkõige kooli kauaaegse juhataja ja suure pedagoogi Jakob Westholmi nimega. J. Westholmi poeglase eragümnaasium oli enne maailmasõda üks kuulsamaid Tallinna koole, seetõttu taheti Tallinna 22. Keskkoolile anda just Jakob Westholmi nimi, kuna asus ju kool endise Westholmi gümnaasiumi ruumides. Muidugi ei tähendanud nimi ainult seost ruumidega, vaid eelkõige vaimset sidet ja traditsioone. Koos vanade traditsioonide taastamise mõttega hakkaski kooli vilistlasnõukogu koos juhtkonnaga taotlema Tallinna 22. Keskkoolile Jakob Westholmi nime andmist. Ja 1989. aastal sai Tallinna 22. Keskkooli nimeks Tallinna Jakob Westholmi Keskkool. (Vaba eestlane – Free Estonian 1989)

Kooli vilistlastes tõusis üles ka soov taastada koolilipp. Säilinud jooniste, Westholmi poiste mälestuste, lipu autori kirjelduse ja vilistlaskonna ettevõtlikkuse tulemusena tikiti Tallinna kombinaadis „Ars“ vana WG lipu koopiat, mis kingiti koolile ja õnnistati 25. mail Kaarli kirikus. Lipusiidi ostsid Rootsis elavad WG vilistlased (Eesti Rahvusarhiiv). 1996. aastal nimetati kool Jakob Westholmi Gümnaasiumiks.

3. Jakob Westholmi Gümnaasiumi lõpumärkide analüüs

Märgid sealhulgas rinnamärgid on väärikas ja lihtne viis näidata oma kuuluvust mõnda organisatsiooni ja tavaliselt ei ole need juhuslikult kujundatud. Iga kasutatud värv ja sümbol omab kindlat tähendust. (Saksatamm) Kaunilt kujundatud rinnamärke kantakse uhkusega.

Märke võib kasutada ka oma meelsuse näitamiseks neid ise kandes või teistele kinkides. Mõnest aktsioonist osavõtjate jaoks on rinnamärgid hea võimalus näidata, kuhu nad kuuluvad ning mille eest seisavad. Tänapäeva rinnamärgid on omal kohal ka suurürituste või konverentsist osavõtjate rinnas. Sündmuse toimumise ajal näitab see, et ollakse teistega samal lainel. Hiljem täidab rinnamärk aga hinnatud mälestuseseme rolli. (Roman Tavast OÜ)

Kui minna ajas tagasi, siis võib rääkida ka keskaegsete rüütlite sümboolikast: erineva värvi ning kujuga ristid nende muistsete sõjameeste rüüdel näitasid, millisesse orduisse nad kuulusid. Mõistagi aitasid sellised märgid sõjaväljal omasid vaenlastest eristada ning, mis peamine, suurendasid nende kandjate kokku-kuuluvustunnet. (Saksatamm)

Rinnamärgid (kasutatakse ka sõna lõpetajamärk), mis Eestis hakkasid levima koolides XX sajandi algul, lasti tavaliselt valmistada sügisel ning abiturientid kandsid neid kogu kooliaasta kuni kooli lõpetamiseni. Kui aeg Eesti iseseisvumiseks hakkas küpseks saama, peegeldus see kohe ka abiturientimärkidel. Artur Taska raamatus “Sini-must-valge 100 aastat” kirjeldatakse arvatavasti esimest rahvusvärvidega abiturientimärki, mis olevat valmistatud kooli lõpetamise eel 1917. a kevadel. Tallinna Poeglaste Kaubanduskooli lõpetajate märgil oli ülaosas vapikujuliselt sini-must-valge, all aastaarv 1917. (Kiiler 2002)

1936. aastal ilmunud „Uudisleht“ nimetas lõpetajamärki sümboliks, mis meenutas, et on käidud juba suurem osa kooliteest, et siht – kooli lõpetamine – saavutatakse juba enne aasta möödumist. Et ollakse üle nooremate klasside õppuritest, et ollakse neist tähtsam ja targem. Aga ka seda, et ollakse kohustatud väärikusele. Mis on lubatud harilikule koolipoisile või -tüdrukule, pole mitte igakord lubatud abiturendile. Lõpetajamärgid jagati koolides enamasti välja õppeaasta esimese veerandi jooksul. Mõnes koolis sündis see kooli aastapäeva aktusel suure pidustusega, teisel aga lihtsamas ringis abiturentide, klassijuhataja ja direktori juuresolekul. Ent õpilastele ei olnudki tähtis kättesaamise toiming suurt pidustus. Abiturendile oli tähtsaim, et nad lõpetajamärgi kätte said, mitte aga niivõrd see, kuidas nad märgi kätte said. Kasutusel olevatest lõpetajamärkidest olid

populaarsemaks ketiga rinnas kantavad ripatsmärgid, mille tagaküljele oli graveeritud märgi omaniku ees- või hüüdnimi ja teatava abiturendi lennu uue kokkutuleku aasta ja kuupäev. Harilikult oli see päev viis või kuus aastat pärast kooli lõpetamist või lõpumärkide kättesaamist. Lõpetajamärgid oli õpilaste omaloominguks, kuna enamus lõpumärke sündisid õpilastevahelisel kavandite võistlusel. (Uudisleht 1936)

Järgnevalt analüüsitakse Jakob Westholmi Gümnaasiumi Eesti ja Nõukogude aja koolilõpumärke ja enamus märke on pärit Tõnu Laugu erakogust, mis on üles pildistanud JWG 10. klassi õpilane Susanna Kristina Põldoja.

3.1. Eesti Vabariigi aegsed lõpumärgid 1919 - 1940

1) 1. lend (1918-1919)

Foto 10. Jakob Westholmi Erameesgümnaasium 1. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (W– Westholm)
Välimus	Rinnamärk on üles ehitatud ovaalile, mida ääristavad rukkivihud. Vertikaalselt joondatult keskmisel tasandil on rooma numbrina lennu number (1) ja kooli nime esitäht (W), mis tõenäoliselt tähistab Westholmi. Ülemisel tasandil on aastaarv 1915. Autori hinnangul võib tegemist olla aastaarvuga, mis näitab aega, mil õpetuse tase oli koolis tõusnud nii kõrgeks, et kool ülendati Jakob Westholmi Erameesgümnaasiumiks, see tähendab kooliteed alustas gümnaasiumi 1.lend.

2) 2. lend (1919-1920)

Foto 11. Jakob Westholmi Erameesgümnaasium 2. lennu lõpumärk

Allikas: *Per Aspera Ad Astra I* Jakob Westholm ja tema kool 1907 – 1937.

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (VG – Westholmi Gümnaasium)
Välimus	Rinnamärk on ovaalse kujuga. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Vertikaalselt joondatud keskmisel tasandil on omavahel põimitud kooli esitähed V ja G. Märk on raamistatud heledates toonides (võib olla ka metalne) ja keskmine osa on tume.

3) 3. lend (1920-1921)

Foto 12. Jakob Westholmi Erarealgümnaasium 3. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (VG – Westholmi Gümnaasium)
Välimus	Rinnamärk on üles ehitatud tammetõrule. Tõrul vertikaalselt joondatult ülemisel tasandil on kooli nime esitähed (VG) ja alumisel tasandil on märgitud rooma numbriga lennu number (3). Tõru ümber on lastud kujundada tammelehed. Erinevad allikad annavad tammetõrule erinevaid tähendusi, näiteks sümboliseerib tammetõru nooruslikkust, kannatlikkust, aga ka viljakust. Tõru on kasutusel sümbolina juba enne, kui see jõuab teklile (p 2.2). Tammeleht sümboliseerib tugevust ja järjepidevust. Rinnamärgi tegemisel on kasutatud kuldset värvi ja halli tooni, millest viimast on kasutatud lehtede ja detailide esiletoomiseks.

4) 4. lend (1921-1922)

Foto 13, 14. Jakob Westholmi Poeglaste Erareaalgümnaasium 4. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (VG – Westholmi Gümnaasium)
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud kolmnurgale. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Märgil on kujutatud lõvi pea, mis asetseb vertikaalselt joondatult rinnamärgi ülemisel tasandil. Lõvi pea on orienteeritud vaataja suunas. Lõvi sümboliseerib vaprust, jõudu ja kuninglikkust (Fontana 2011: 63). Keskmisel tasandil on rooma numbrina lennu number (4) ja põimitud kooli nime esitähed (VG). Rinnamärgi tegemisel on kasutatud punast ja halli tooni, millest viimast on kasutatud piirjoonete, lõvi pea kujutamisel ja detailide esile toomisel. Punane tuleb kasutusse esimest korda samaaegselt uue koolimütsiga (vt. peatükk 2.2).
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast.

5) 5. lend (1922-1923)

Foto 15, 16. Jakob Westholmi Poeglaste Erarealgümnaasium 5. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JVG – Jakob Westholmi Gümnaasium)
I pool välimus	Rinnamärk on üles ehitatud kuusnurgale. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Rinnamärgil on kujutatud vertikaalselt ülemisel tasandil justkui päikesekiired, mis sümboliseerivad millegi uue algust. Alumisel tasandil on rooma numbrina lennu number (5). Rinnamärgi tegemisel on kasutatud halli ja kuldset värvi tooni, millest viimast on kasutatud sisu esile toomiseks.
II pool välimus	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Vertikaalselt alumisel tasandil on välja toodu lõpetamise aasta 1923. Nagu peatükki algul sai selgitatud, siis tagaküljel olev aastaarv tähistas järgmise kokkusaamise aastat.

6) 6. lend (1923-1924)

Foto 17. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 6. lennu lõpumärk
Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (VG – Westholmi Gümnaasium)
Välimus	Rinnamärk sarnaneb tõrvikule. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Vertikaalselt joondatult alumisel tasandil on põimitud kuldset tooni kooli nime esitähed (VG) ja lennu number (6). Märki taust on must, keskel olev rohelist-sinist värvi kujund meenutab lootoselehte.

7) 7. lend (1924-1925)

Foto 18, 19. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 7. lennu lõpumärk
Allikas: Leho Siimсени erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JVG – Jakob Westholmi Gümnaasium)
I pool (välimus)	7. lennu rinnamärk on üles ehitatud rombile. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Märkil on kujutatud kotka tiibu, tõru ja päikesekiiri, mis asetsevad vertikaalselt joondatult rinnamärgi keskmisel tasandil. Lint vertikaalselt joondatult rinnamärgi ülemisel tasandil. Kotka tiivad avatult sümboliseerivad kaitsvat rolli kandja suhtes, tõru nooruslikust, päikesekiired millegi uue algust. Lint toob esile rooma numbrina lennu numbri (7). Rinnamärgi tegemisel on kasutatud must, halli ja punast tooni.
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Märki keskel on välja toodud lõpetaja nime esitähed (E.J või E.P) ja järgmise kokkusaamise aasta 1928. Autoril ei õnnestunud välja selgitada, kelle nime esitähed on märgile graveeritud. Autorile teadaolevat võidi märgile graveerida ka lõpetaja hüüdnimi või hüüdnime esitähed.

8) 8. lend (1925-1926)

Foto 20, 21. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 8. lennu lõpumärk
Allikas: Leho Siimseni erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JVG – Jakob Westholmi Gümnaasium)
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud kolmnurgale. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Märkil kujutatud kotkas asetseb vertikaalselt joondatult rinnamärgi ülemisel tasandil. Kotka keha kui ka pea on orienteeritud vaataja suunas. Kotkas sümboliseerib tarkust ja vaprust. Kui tiivad on avatud, osutab see kandja kaitsvale rollile (Mallon 2008: 190). Kotkas on asetatud justkui aluse peale, mille tõttu näib märk ruumilisena. Vertikaalselt joondatul keskmisel tasandil on koolinime esitähed (JVG) ja lennu number (8). Rinnamärgi tegemisel on kasutatud halli, musta ja kuldset tooni, millest viimast on kasutatud vaid piirjoonte sh alumise kolmnurga ja detailide esile toomiseks.
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Kotka keha ja pea süvisega vorm on ka teisel poolel orienteeritud vaataja suunas.

9) 9. lend (1926-1927)

Foto 22, 23. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 9. lennu lõpumärk
Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (VG – Westholmi Gümnaasium)
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud viisnurgale ja linnule (autori arvates tuvi). Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Viisnurgal ülemisel tasandil on kirjutatud koolinime esitähed (VG) ja lennu number (9). Alumisel tasandil on kujutatud päikesekiiri, mis sümboliseerivad millegi uue algust. Tuvi ja viisnurga vahel on näha tumesiniseid merelaineid. Tuvi tekitab eest vaatajale ruumilise efekti. Tema tiivad on avatud, mis osutab kandja kaitsvale rollile. Märki tegemisel on kasutatud musta, valget, hele- ja tumesinist, hõbedast ning kuldset värvi tooni. Esimest korda tekivad lõpumärgile Eesti Vabariigi sümbolvärvid sinine-must ja valge.
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Graveeritud on sõnum „Onu Tõnule 1927“. Autorile teadaolevat võidi märke ka edasi kinkida, sellest ka pühenduse sõnum.

10) 10. lend (1927-1928)

Foto 24, 25. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 10. lennu poolt kingitud rinnamärk hr. Tõnu Kulderknuppule (matemaatika õpetaja)

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JVG – Jakob Westholmi Gümnaasium)
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud erinevatele kolmnurkadele. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Märkil on justkui kujutatud valget hundi pead, mille sisse on kirjutatud koolinime esitähed (JVG). Valge kujund asetseb vertikaalselt joondatult rinnamärgi keskmisel tasandil. Eestvaates tekitab hundi pea ruumilise efekti. Hundi pea sümboliseerib vaprust ja eestkostet. Vertikaalselt ülemisel tasandil on välja toodu ka lennu number (10). Märki tegemisel on kasutatud musta ja valget tooni, millest viimast on kasutatud detailide esile toomiseks.
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Taha on kirjutatud sõnum õpetajale: „Mälestuseks hra T. Kulderknupp, X lend“.

11) 11. lend (1928-1929)

Foto 26, 27. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 11. lennu lõpumärk

Allikas: Leho Siimseni erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium)
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud viis- ja kolmnurgale. Märk on vertikaalselt pikem. Märgil on kujutatud justkui koolilipsu, millele on graveeritud lennu number (XI) ja lips asetseb vertikaalselt joondatult ülevalt alla. Vertikaalselt ülemisel tasandil on kujutatud kaelust, millel on koolinime esitähed (JWG). Kaelus ja lips koos moodustavad eest vaatajale ruumilise efekti. Märgi tegemisel on kasutatud musta, valget, punast ja kuldset värvi tooni, millest viimast on kasutatud detailide esile toomiseks.
II pool (välimus)	Tagumisel poolel on lisatud lõpetamises aasta kui ka aasta 1935, mis arvatavasti tähendab taas järgmist kokkusaamise aega. Vertikaalselt keskmisel tasandil

	lõpetaja nimi (Hugo). 1929. aastal lõpetasid kooli nii Hugo Mölder kui ka Hugo Maasikmäe.
Muu info	Autor lisab juurde ühe pildi (foto 28), kus on tegemist 11. lennu kingitusega klassijuhatajale, millele on maalitud ka 11. lennu lõpumärk.

Foto 28. 11. lennu kingitus klassijuhatajale

Allikas: Jakob Westholmi Gümnaasiumi arhiivikogu

12) 12. lend (1927-1928)

Foto 29, 30. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 12. lennu poolt kingitud lõpumärk hr. Tõnu Kulderknupp'ule (matemaatika õpetaja).

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium)
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud korrapäratule kuusnurgale. Ülemine (punane osa, koos lennu numbriga 12) on nagu lahtiolev raamat ja alumine (sinine osa, koos kooli nimega) on korrapäratu kuusnurk. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Märgil on valge värviga kujutatud tammeleht, mis vertikaalselt joondatult asub rinnamärgi alumisel tasandil. Tammelehel on omavahel põimunud koolinime esitähed (JWG). Tammeleht sümboliseerib tugevust ja juhtimist. Märgi tegemisel on kasutatud musta, punast, valget, sinist ja pruunikamat tooni, millest viimast on kasutatud lennu numbriga ja nende sees olevate tähtede esile toomiseks.
II pool (välimus)	Tagumisel osal on graveeritud õpetajale sõnum „Armsalle hra Kulderknupp'ule mälestuseks“, XII lennult. Lisatud on ka kuupäev ja aasta (23. juuni 1937), mis võib

	taas tähendada kutset kokkusaamisele. 1980. aasta ajalehes Teataja ⁹ on kirjas, et Tõnu Kulderknupp'i viimane aasta Jakob Westholmi koolis langes kokku 12. lennu lõpetamisega, mistõttu võidi talle kinkida ka 12. lennu rinnamärk (Uustalu 1980).
--	--

---

⁹ Teataja oli ajaleht, mis ilmus aastail 1944–2002 Stockholmis. Ajaleht asutati oktoobris 1944.

13) 13. lend (1930-1931)

Foto 31, 32. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 13. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium)
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud viisnurgale. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Viisnurgale on lisatud mõlemale poolele kahevärvilised küljed, mis muudavad märgi eestvaates ruumiliseks. Viisnurga peal on lennu number (13), mille taustaks on punane täisnurkne kolmnurk. Vertikaalselt keskmiselt tasandil on kooli nime esitähed (JWG), mis koos moodustavad ühtse terviku. Märgil on valget sinist, punast ja kuldset tooni värvi kasutatud. Musta on kasutatud detailide esile toomiseks.

II pool (välimus)	Tagumisele küljele on graveeritud sõnum (Mälestuseks XIII lend). Seega tegemist võib taas olla kellelegi kingitud lõpumärgiga.
Muu info	Ka Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum omab Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasiumi 13. lennu lõpumärki, mis kuulus Maksim (Maks) Karrole ¹⁰ . Lõpumärgi tagumisele küljele on graveeritud omapärane järgmise kohtumise aeg „1938 Jaaniööl“ (foto 33).

Foto 33. Maks Karro lõpumärgi tagumine külg

Allikas: Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum

¹⁰ Elas 4. veebruar 1913 – 31. jaanuar 1944. Eesti Näitlejate Liidu liige (1934). Mängis 1932–37 Estonias ja 1938–44 Draamateatris (Karro).

14) 14. lend (1931-1932)

Foto 34, 35. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 14. lennu lõpumärk

Allikas: Leho Siimseni erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium)
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud kolmnurgale. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Koolinime tähed on lisatud huvitaval meetodil, muutes märgi eest vaatajale ruumiliseks. Just tähed JWG moodustavadki märgi kui terviku. Vertikaalselt joondatul ülemisel tasandil on täht J, mille peal on ka välja toodud lennu number (XIV), keskel on suur W ja alumisel tasandil on G. Märgi valmistamisel on kasutatud punast, valget ja kuldset värvi tooni. Ning musta värvi on kasutatud detailide esile toomiseks.

II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Lisatud on kooliaasta (1931-1932) ja lõpetaja nimi (Anton). Eeldatavasti Anton Annus. Hiljem on lisatud ka kuupäev 26. detsember 1940, mis autori arvates võib taas olla järgmise kokkusaamise aeg. Märki allosas on graveeritud R (Roman). Tavast, kes sellel ajal oli Eesti üks tuntumaid koolilõpumärkide valmistajaid.
Muu info	Autor lisab ka ühe lõpetaja pildi (foto 36), kellel on rinnas just 14. lennu rinnamärk. Tegemist on 14. lennu lõpetaja Nathan Kukkk'ga, kes oli arvatavasti Anton Annuse klassivend.

Foto 36. Nathan Kukkk, 14. lennu lõpetaja

Allikas: 14. lennu lõpualbum

15) 15. lend (1932-1933)

Foto 37, 38. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 15. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium).
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud rööpkülikutele. Vertikaalselt joondatult ülemisel tasandil on näha omavahel põimunud kooli nime eestähti (JWG). Alumisel tasandil lennu numbrit (15). Eest vaatajale tekitavad rööpkülilikud ruumilise efekti. Märgi valmistamisel on kasutatud punast, valget, sinist värvi, mis tulenevad arvatavasti lipust ja kuldset värvi tooni on kasutatud detailide esile toomiseks.
II pool (välimus)	Tagumisele küljele on kirjutatud sõnum Jakob Westholmile 15. lennu poolt. „Lugupeetuvale direktorile, XV lend 1933.“

16) 16. lend (1933-1934)

Foto 39. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 16. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (VG – Westholmi Gümnaasium).
Välimus	Rinnamärk on tõrviku kujuline, mis koosneb erinevates kolmnurkadest. Vertikaalselt ülevalt alla tulles näeme koolinime esitähti (VG). Ülemisel tasandil on kolmnurga peal punane ring, mille sees lennu number (16). Valge (V) tekitab eest vaatajale ruumilise efekti. Autori arvates on väga huvitavalt ja omapäraselt kujutatud märgi alumist punast kolmnurka, mis tervikuna kujutab G tähte. Märgi tegemisel on lisaks valgele ja punasele kasutatud ka musta värvi.

17) 17. lend (1934-1935)

Foto 40, 41. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 17. lennu lõpumärk

Allikas: Leho Siimseni erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium).
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud ära lõigatud ovaalile. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Ovaali külgedele on lisatud keti kinnitus kohad, mis tekitab eest vaatajle ruumilise efekti. Vertikaalselt ülevalt alla tulles on näha koolinime esitähti (JWG). Märki kinnitus koha peale on lisatud võrdkülgne kolmnurk, mille peal on lennu number (17). Märki tegemisel on kasutatud kollast, punast, valget ja musta värvi.
II pool (välimus)	Tagumisele küljele on graveeritud autori arvates lõpetajate järgmine kokkusaamise kuupäev (23.06.40). Autori arvates nimi „Liv“ võibolla lühend või hüüdnimi

	esinimes Leonid (Looberg-Looveer) või Nikolai (Tomingas) või Leopold (Kruusimägi).
--	--

18) 18. lend (1935-1936)

Foto 42, 43. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 18. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium).
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud riskülikutele. Vertikaalselt joondatult ülevalt alla on kooli nime esitähed (JWG), mis moodustavad ühtse terviku. W täht ja tagumine punane riskülik tekitavad eest vaatajale ruumilise efekti. Rinnamärgi kinnitus koha juures on ka lennu number (18). Märgi valmistamisel on kasutatud musta, punast, valget ja kuldset värvi tooni, millest viimast on kasutatud detailide välja toomiseks.
II pool (välimus)	Tagumisel küljel on graveeritud lõpetaja nimi Orm (Jungholz). Kuupäev (12.02.1942) võib olla kuupäev, millal vilistlased taas kohtuvad.

19) 19. lend (1936-1937)

Foto 44. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 19. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG - Jakob Westholmi Gümnaasium).
Välimus	Rinnamärk on üles ehitatud erinevatele kujunditele. Vertikaalselt joondatult ülevalt alla on koolinime esitähed (JWG). Tagumine punane kujund ja W täht tekitavad eest vaatajale ruumilise efekti. Rinnamärgi kinnituskoha juures on lennu number (19). Märgi tegemisel on lisaks punasele kasutatud valget, musta ja kuldset värvi tooni, millest viimast on kasutatud detailide välja toomiseks.
Muu info	8. oktoobri 1936 „Uudisleht“ kirjutas, et J. Westholmi poeglaste eragümnaasiumis anti abiturentidele nii tänavu kui ka varem aastail lõpumärgid kätte klassitoas. Mingit aktust ei peetud. Lõpetajamärgi kavandi valmistas iga abiturentide lend

	omale ise. Nii sündis ka tollane märk, mida kõik abiturendid alates sügisest rinnas kandsid (Uudisleht 1936).
--	---

20) 20. lend (1937-1938)

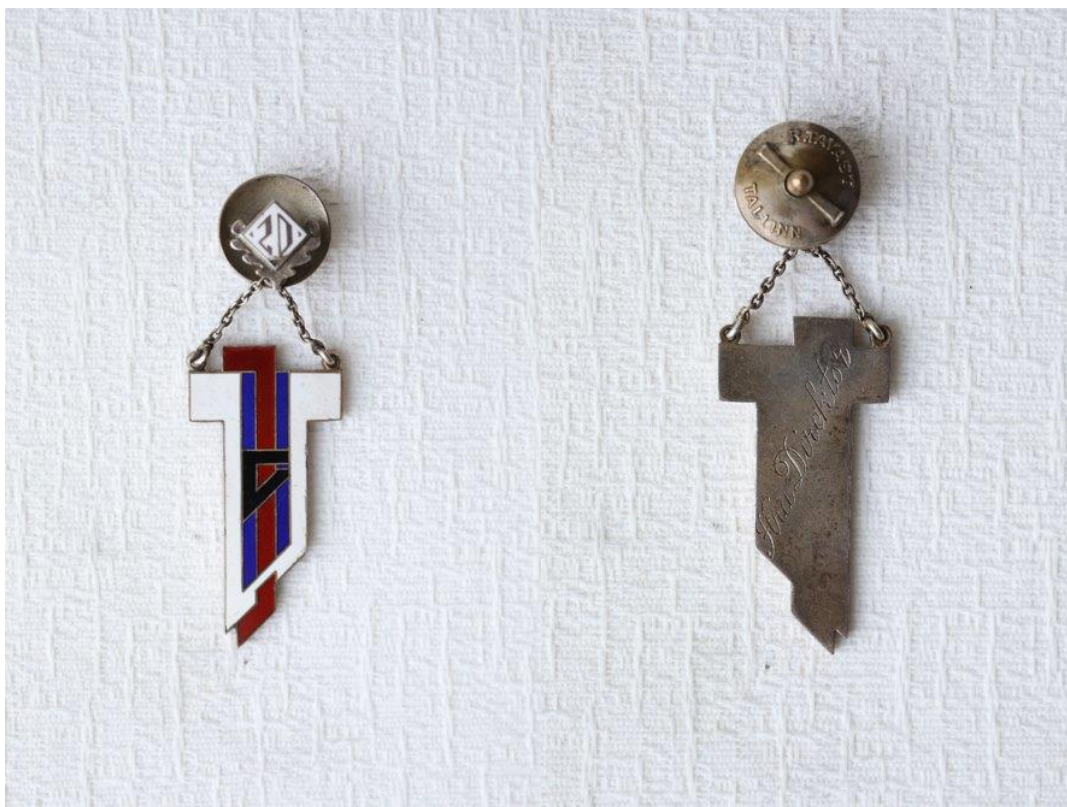

Foto 45, 46. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 20. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium).
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud täisnurksele trapetsile (punane osa), mis moodustab tähe J, trapetsi peal asetseb suur W (valge osa), mis tekitab eest vaatajale ruumilise efekti. Ning märgi keskel on musta värviga täht G. Rinnamärgi kinnituskoha juures on lennu number (20), mille taga on näha tammelehti. Rinnamärgi tegemisel on kasutatud sini-must valget ja punast värvi.
II pool (välimus)	Kinnituskoha tagumisel poolele on graveeritud linna nimi (Tallinn) ja metalliehistöö firma nimi (R. Tavast). Märgi tagumisele poolele on graveeritud

	(Hra Direktor), millest võib oletada, et 20. lennu õpilased kinkisid oma märgi ka kooli direktorile, kelleks oli sellel hetkel Elmar Etverk.
Muu info	Lisaks toob autor välja kaks pilti - 20. lennu klassipilt (foto 47) ja ühe 20. lennu lõpetaja pilt (fotod 48), kus samuti on näha õpilastel rinnas rinnamärke. Lisaks on 20. lennu lõpumärgi kavandit kasutatud Eesti Televisiooni telelavastuses „Wikmani poisid“ (1995) (foto 49). Fotol 47 on lisaks poistele ka tüdrukud (NB! JWG oli poistegümnaasium). Kui toetuda ETV telelavastusele „Wikmani poisid“ võis tegemist olla Elfriede Lenderi Tütarlaste Humanitaargümnaasiumi tüdrukutega (nn Bürgeri preilidega), kellel olid sõprussuhted JWG poistega.

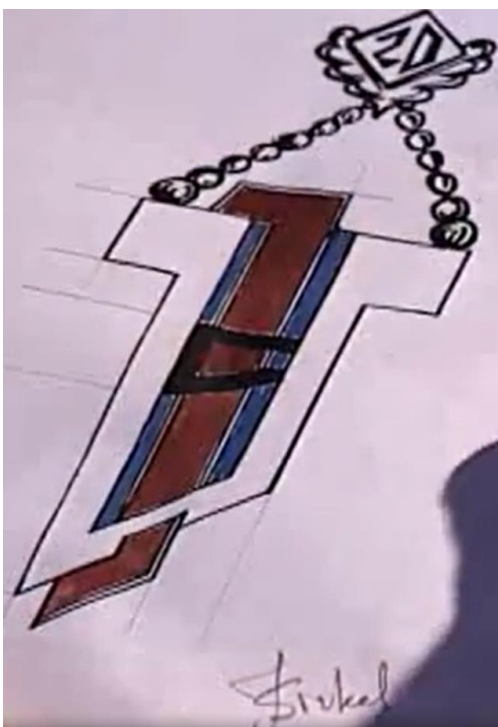
Foto 47. 20. lennu pilt koos Lenderi neiudega

Allikas: Jakob Westholmi Gümnaasiumi arhiivikogu

Foto 48. 20. lennu lõpetaja

Allikas: Jakob Westholmi Gümnaasiumi arhiivikogu.

Foto 49. Koolilõpumärgi kavand telelavastuses „Wikmani poisid“ osa 7

Allikas: Eesti Rahvusringhäälingu arhiiv

Kättesaadav: <https://arhiiv.err.ee/vaata/wikmani-foisid-7> (1.04.2022)

21) 21. lend (1939-1940)

1920 kuni 1934. aastani moodustas ühtluskooli esimene aste kuueklassiline kohustuslik emakeelne, tasuta ja ilmalik algkool, kusjuures koolikohustus pidi kestma kas 7.–16. eluaastani või algkooli lõpetamiseni. Algkoolile järgnes 5-klassiline vabatahtlik ja tasuline keskkool. (All 2018: 9) 25. mail 1934. aastal kuulutati välja riigivanema dekreediga¹¹ koolireform. Reformi elluviimine pidi teostuma järkjärgult. Koolikohustust alandati 14. eluaastani ning algkool muutus neljaklassiliseks. Kujunes kolmeastmeline koolisüsteem senise kaheastmelise asemel: 4-klassilisele algkoolile järgnes 5-klassiline keskkool, millele järgnes 3-klassiline gümnaasium. Peale gümnaasiumi võis edasi õppida kõrgkoolis. Üldharidusliku kooli aeg pikenes sellega aasta võrra. Uus koolireformikava tekitas avalikkuses laia pahameelt. Selle vastu astusid lapsevanemad, algkoolide õpetajad, koolide- ning haridusühendused jpt. Uues süsteemis nähti senise ühtluskooli hävitamist, kuna see takistas 6-klassilise algkooli lõpetajatel õppekavade suure erinevuse tõttu keskkoolis edasiõppimist. Arvati, et reform seadis just maakooli õpilastele ette suured piirangud haridustee jätkamisel. Negatiivselt suhtuti ka koolikohustuse vanusepiiri alandamisele 14 aastale, mistõttu jäid paljud noored koolist varakult eemale. (All 2018: 20-21)

Pahameelest tingituna võeti 1937. aastal ette koolireformi revideerimine¹². Uued muudatused parandasid ja täiendasid 1934. aastal läbi viidud reformi. Tekkis nn dualistlik¹³ haridussüsteem:

1) algkool (6 aastat) + reaalkool (3 aastat) + gümnaasium (3 aastat) või

2) algkool (4 aastat) + progümnaasium (5 aastat) + gümnaasium (3 aastat).

Seega keskkooli võis astuda nii peale algkooli 4. kui ka 6. klassi lõpetamist. Keskkooli sai olema kahte tüüpi: 3-aastane reaalkool ja 5-aastane progümnaasium. Peale keskkooli võis õpilane edasi astuda 3-aastasesse gümnaasiumi ning peale gümnaasiumi kõrgkooli (All 2018: 33).

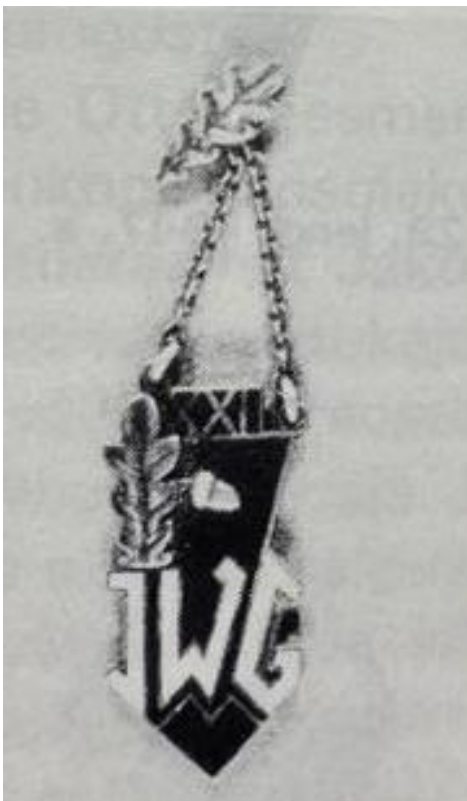
Seoses haridusreformiga pikenes kool ühe aasta võrra, seetõttu 1939. aastal ei lõpetanud Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasiumis ühtegi lendu, mistõttu puudub ka vastav koolimärk.

---

¹¹ Riigipea või valitsuse poolt antud seadus

¹² Läbi kaaluma ja ümber hindama (ning muutma)

¹³ Kahesugune, kahene

Foto 50. Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasium 21. lennu lõpumärk

Allikas: *Per Aspera Ad Astra II* Jakob Westholm ja tema kool

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium).
Välimus	Rinnamärk on pikem vertikaalselt. Rinnamärgi keskmisel tasandil näeme koolinime esitähti (JWG). Lisatud on Jakob Westholmi Gümnaasiumile omapärast sümbolikat, milleks on tammeleht ja tammetõru. Ka kinnituskoha juures on näha tammelehte. Kõrgemal tasandil on rooma numbrites lennu number (21).
Muu info	1940. aasta 24. mai ajaleht „Tallinna Post“ kirjutas, et Westholmi gümnaasiumi lõpumärki kaunistas sümbolne tammeleht koos tõruga. Artikkel keskendus tollaegsetele tuntud lõpetajatele. Artikkel tõi välja, et J. Westholmi erahumanitaargümnaasiumis oli lõpetajaid 28, kelledest paljud olid suutnud endale nime teha õige mitmesugustel aladel. Nii lõpetas kooli korvpalli internatsionaal Roman Ugam, noor ujumistäht Harry Lagus, tubli käsipallur ja kergejõustiklane

	<p>Harry Viilep. Cum laude lõpetajaid, kelle aasta keskmine hinne ületas 4- ja poole oli neli – sõjaväe kapten Lehiste poeg Lemm, siis Andres Parts, varem mainitud Harry Viilep ja Feliks Sarapuu, kes oli juba tegelenud ka ajakirjanduse alal. Mainimist väärisid veel a.-s. Ex-traktori direktori Sulg'i poeg Ants, raamatukaupluse omaniku Karisma (Keisermann) poeg Uno. Raudteede Tallinna finantsameti juhataja Jõerüütli poeg Sigurd, siis kadunud praost Põllu poeg Naatan, kes oli ühtlasi kooli muusikaringi esimees ja tubli laulja ning ärimees Topsi poeg Arvi. Artiklis anti teada, et 28-st lõpetajast 8-9 plaanisid minna sõjaväkke, ülejäänud peale ühe aga plaanisid astuda ülikooli. Enamuses kavatsesid siirduda Tallinna Tehnikaülikooli, vaatamata sellele, et nad gümnaasiumi olid lõpetanud humanitaarharus.</p>
--	--

3.2. Eesti NSV aegsed lõpumärgid 1940 - 1941

22) (22. ja) 23. lend (1940-1941)

Foto 51, 52. 7. Keskkool, JWG baasil 23. lennu lõpumärk

Allikas: Leho Siimseni erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (T VII K – Tallinna VII Keskkool).
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud ristkülikule. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Vertikaalselt joondatult keskmisel tasandil on suurte trükitähtedega ning rooma numbritega kooli nime lühend (Tallinna VII Keskkool). Alumisel tasandil on lõpetamise aasta (1941). Kinnituskoha juures on kujutatud tammelehti, mille peal lennu number (2). JWG baasil on tegemist 23. lennuga. Märki tegemisel on kasutatud valget, musta, punast, sinist ja kuldset värvi.
II pool (välimus)	Tagumisele küljele on graveeritud lõpetaja nimi (Erika) ja kuupäev (24.02.1947), mis autori hinnangul võib olla vilistlaste kokkusaamise aeg, pärast lõpetamist.

Lisainfo	1941. aastal lõpetasid Tallinna 7. keskkooli JWG baasil nii 22. kui ka 23. lend ning lisaks ka õppurid Prantsuse Lütseumi baasil. Per Aspera Ad Astra II järgi lõpetas Erika nimeline õpilane Tallinna 7. keskkooli Prantsuse lütseumi baasil. Kuna lõpetajamärgil puuduvad viited JWG-le, võib oletada, et kõik lõpetajad (nii JWG kui ka Prantsuse lütseumi baasil) omasid 1941. aastal sarnast lõpetajamärki.
----------	--

3.3. Saksa okupatsiooni aegsed lõpumärgid 1941 - 1944

23) 24. lend (1941-1942)

Foto 53. Jakob Westholmi Gümnaasiumi 24. lennu lõpumärk

Allikas: *Per Aspera Ad Astra II* Jakob Westholm ja tema kool

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium).
Välimus	Rinnamärk on üles ehitatud riskülilikule. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Vertikaalselt joondatult keskmisel tasandil on kujutatud trükitähtedena koolinime esitähti (JWG) ja rooma numbritega lennu numbrit (24). W on teistest tähtedest suurem. Autori arvates võisid vilistlased pidada oluliseks oma kooli loojat Jakob Westholmi ja seetõttu pidi tema perekonnanime täht olema suurim. Lisaks on W pandud justkui tagumise risküliliku peale, et tekitaks eest vaatajale ruumilise efekti.

	Kinnituskoha juures on kujutatud Westholmi gümnaasiumile omapärast sümboolikat, tammelehte ja tõru.
--	---

24) 25. lend (1942-1943)

Foto 54, 55. Jakob Westholmi Gümnaasiumi 25. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium).
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud korrapärasele kuusnurgale (tagumine punane) ja korrapäratule seitsenurgale (pealmine sinine). Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Vertikaalselt joondatult keskmisel tasandil on suurte trükitähtedega omavahel põimitud kooli nimi (JWG). Korrapäratu seitsenurgal alumisel tasandil on rooma numbrites lennu number (25). Nii tähed kui korrapäratu seitsenurk tekitavad eest vaatajale ruumilise efekti. Kinnitus koha juures on kujutatud tammelehte ja tõru. Märki tegemisel on kasutatud sinist, musta, valget, punast ja halli värvi, millest viimast on kasutatud detailide esile toomiseks.

II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Tagumisele küljele on graveeritud nimi (Eva) ja kuupäev (12.02.1951). Kuna ühtegi Eva nimelist õpilast 1943. aastal ei lõpetanud võib autori arvates tegu olla ka pühendusega. Autorile on teada, et märkidele graveeriti ka lõpetaja jaoks olulisi kuupäevi ja nimesid (näiteks abikaasa nimi ja abiellumise kuupäev või lapse sünnikuupäev ja nimi)
----------------------	---

25) 26. lend (1943-1944)

Foto 56, 57. Jakob Westholmi Gümnaasiumi 26. lennu lõpumärk

Allikas: Leho Siimсени erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (JWG – Jakob Westholmi Gümnaasium).
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud rööpkülilikule. Rinnamärk on vertikaalselt pikem. Vertikaalselt joondatult keskmisel tasandil on trükitähtedes koolinimi (JWG). Punast ja sinist värvi eraldab tammeleht. Alumisel tasandil on lennu number (26). On kasutatud JWG lipu värve punane ja sinine. Kolm värvi punane-sinine ja valge koos moodustavad Prantsuse lipu värvid.
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Märki taha on graveeritud tähed LF (prantsuse keeles Lycée Français, „Prantsuse Lütseum“) ja rooma numbrites Prantsuse Lütseumi lennu number (XIV. lend). Graveeritud on õpilase nimi (Aino) Hallik, kes lõpetas 26. lennu Prantsuse Lütseumi baasil.

3.4. Eesti NSV aegsed lõpumärgid 1944 - 1976

26) 27. lend (1944-1945) ja 28. lend (1945-1946)

Foto 58, 59. Tallinna 7. Keskkool, JWG baasil 27. ja 28. lennu lõpumärk

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (7 KK – Tallinna 7. Keskkool).
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud ristile, mille moodustavad mõõk ja vapp. Mõõga peal on suurelt kujutatud hõbedast tammelehte. Vapi kujulise kujundi peal on kooli nime esitähed (7 KK). Mõõga käepideme mõlemal pool on ristid. 27. ja 28. lend kasutasid sama lõpumärki.
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Tagumisele poolele on graveeritud õpilase nimi (Uno) ja kuupäev (12.02.1951). Viimane võib olla taaskohtumise aeg. 1945. aastal lõpetas kooli Uno Jäärand ja 1946. aastal viis erinevat Unot. Lisaks

	on graveeritud ka rooma number IV, millele autor kahjuks tähendust ei leidnud. Samuti jäi välja selgitamata märgi tegelik omanik.
--	--

27) 29. lend (1946-1947)

Foto 60, 61. Tallinna 7. Keskkool 4. lend, JWG baasil 29. lennu lõpumärk

Allikas: Leho Siimseni erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (VII KK – Tallinna VII Keskkool).
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud kolmnurgale. Vertikaalselt joondatult ülemiselt alumisele tasandile tulles on märgil koolinime esitähed (VII KK) ja lennu number (4). Keskmisel tasandil on suurelt kujutatud tamme lehte ja tõru. Kujutis tekitab eest vaatajale ruumilise efekti. Märgi tegemisel on kasutatud punast ja halli värvi.
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Tagumisele poolele on graveeritud lõpetaja nimi „Ülo“ (autori arvates perekonnanimega Pesur või Rõivas) ja kuupäev (01.05.1952), mis autori arvates tähistab lõpetajate kokkusaamist 5 aastat peale lõpetamist.

28) 30. lend (1947-1948)

Foto 62, 63. 7. keskkool 5. lend, JWG baasil 30. lennu lõpumärk

Allikas: Leho Siimseni erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (VII K – Tallinna VII Keskkool).
I pool (välimus)	Rinnamärk on üles ehitatud alumisele (must) ja pealmisele (tumepunane) kujundile. Kõik Westholmi kooli iseloomustavad detailid on lisatud vertikaalselt joondatult ülemisele tasandile. Sinisele taustale on lennu number (V ehk 5), mille ümber on tamme lehtedest ja tõrudest pärg, mis tekitab eest vaatajale ruumilise efekti. Selle all on suurelt koolinime esitähht T koos rooma numbriga (VII K).
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Tagumisele poolele on graveeritud õpilase nimi (Õie) ja kuupäev (29.12.53), mis autori arvates tähistab lõpetajate kokkusaamist pärast lõpetamist. Kuna ühtegi Õie nimelist 1948. aastal kooli ei lõpetanud võib autori arvates tegemist oli taas pühendusega.

29) 31. lend (1948-1949)

Foto 64, 65. 7. keskkool 6. lend, JWG baasil 31. lennu lõpumärk.

Allikas: Tõnu Laugu erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (VII K – Tallinna VII Keskkool).
I pool (välimus)	Rinnamärk on sarnane eelmise lennu lõpumärgile. Taas on esiplaanil suur punane koolinime esitähed T. Ülemisel mustal taustal rooma numbrites lennu number (VI ehk 6), mille ümber on tammelehtedest ja tõrudest pärg, mis tekitab eest vaatajale ruumilise efekti. Koolinime esitähed T peal on rooma numbriga (VII K).
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Graveeritud on õpilase nimi (Ly) ja kuupäev (23.06.1954), mis autori arvates tähistab lõpetajate kokkusaamist pärast lõpetamist. Kuna ühtegi Ly nimelist 1949. aastal kooli ei lõpetanud võib autori arvates tegemist oli taas pühendusega.

30) 32. lend (1949-1950)

Foto 66, 67. 7. keskkool 7. lend, JWG baasil 32. lennu lõpumärk

Allikas: Leho Siimseni erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (VII K – Tallinna VII Keskkool).
I pool (välimus)	Rinnamärk meenutab tõrvikut või mõõka. Kõik Westholmi kooli iseloomustavad detailid on lisatud vertikaalselt joondatult ülemisele tasandile. Ülemisele sinisele taustal on lennu number (7), mille peal tammelehed. Selle all on suurelt koolinime esitäht, punane T koos rooma numbriga (VII K).
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Graveeritud õpilase nimi (Ragnar) ja kuupäev (07.07.1955), mis autori arvates tähistab lõpetajate kokkusaamist pärast lõpetamist. 1950 lõpetas kaks lennu 32 ja 33. Autori hinnangul on fotodel 65 ja 66 tegemist 32. lennu lõpumärgiga, sest selles klassis õppis Ragnar Sepp.

31) 33. lend (1949-1950)

Foto 68, 69. 7. keskkool 7. lend, JWG baasil 33. lennu lõpumärk

Allikas: Leho Siimсени erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (VII K – Tallinna VII Keskkool).
I pool (välimus)	Taas meenutab rinnamärk meenutab tõrvikut või mõõka. Kõik Westholmi kooli iseloomustavad detailid on lisatud vertikaalselt joondatult ülemisele tasandile. Ülemisele mustale taustal rooma numbrites lennu number (VII ehk 7), mille ümber on tamme lehtedest ja tõrudest pärg, mis tekitab eest vaatajale ruumilise efekti. Selle all on suurelt koolinime esitäh, punane T koos rooma numbriga (VII K).
II pool (välimus)	Tagumine pool on oksüdeeritud hõbedast. Graveeritud õpilase nimi (Dody, mis võis olla hüüdnimi) ja kuupäev (27.08.1955), mis autori arvates tähistab lõpetajate kokkusaamist pärast lõpetamist. 1950 lõpetas kaks lennu 32 ja 33. Autori hinnangul on fotodel 67 ja 68 tegemist 33. lennu lõpumärgiga (vt eelmine lõpumärk p 30).

32) Koolilõpu sümbolid 1951 – 1956

Aastate 1951 kuni 1956 osas ei õnnestunud autoril leida ühtegi koolilõpumärgi fotot ega muud tõendusmaterjali. Kuna selles ajavahemikus lõpetas Tallinna 22. Keskkooli ka Heinz Valk¹⁴ (edaspidi H. Valk), otsustas autor temaga kontakti leida ja küsida temalt täpsustavat infot. Selleks, et teada saada hr Heinz Valgu e-posti aadressi, jõudis autori pereliige telefoninumbri. Nimetatud numbrile helistades saadi otsekontakt H. Valguga, kes oli kohe nõus helistaja (autori pereliikme) mõnele küsimusele vastama. Järgnevalt kokkuvõtte telefonivestlusest.

H. Valk lõpetas Tallinna 22. Keskkooli 1954. aastal. Lõpetajaid oli kaks paralleelklassi, kes omavahel eriti sõbralikes suhetes ei olnud. Kuna koolilõpumärki oli väga vähe võimalik kanda, otsustas H. Valgu klass teha lõpusõrmused. Sõrmuste tegemisel kasutati musta ja punase emailiga värvi ja sellel kujutati ka kooli sümbolit JW, mida kasutati viimati II maailmasõja lõpuaastatel. Kuna tollane koolidirektor oli nõukogude meelne nn „punane“, siis ei teadnud ta JW sümbolist midagi ning kool andis loa sellise kavandi järgi sõrmused teha. Enamus vanemaid õpetajaid küll märkasid/teadsid JW sümbolit, kuid nad ei teinud sellest välja (Valk 2022).

Sõrmuse kavandi välja valimine toimus konkursi ja hääletuse tulemusel. Poisid joonistasid kavandid ja välja valiti Rein Sauna kavand. Sõrmused valmistati klassivenna, Rein Evarti, tuttava kullassepa juures. Sõrmused tehti hõbedast, seetõttu pidi iga õpilane tooma hõbedat, oli siis selleks poolik hõbelusikas või tsaariraha. Tol hetkel ei olnud hõbe kallis, näiteks vanakraamiturul¹⁵ maksis 1 tsaari hõbemünt 1 rubla. Sõrmustele graveeriti õpilase nimi ja lõpetamise või uuesti kohtumise aasta. Kui sõrmused olid valmis, mindi koos klassiga sõrmuste valmimist kõrtsi tähistama. Iga poiss tellis teeklaasi vermutit, pani sinna sõrmuse sisse, kui klaas oli tühjaks joodud, võeti sõrmus välja ja hakati kandma (Valk 2022).

Lisaks juhtus H. Valgul lõpusõrmusega järgmine lugu. Nimelt ühel sügispäeval, märkas üks komsomolitöötaja H. Valgu sõrmes sõrmust. Kuna märkaja oli ka ise Jakob Westholmi koolis käinud (mitte lõpetanud), oli ta väga hästi kursis, mida tähendas sõrmusel lühend JW. H. Valk kutsuti Pikale¹⁶ tänavale vestlusele. Heinz mõistis, et juttu tuleb koolisõrmusest ja libistas selle taskusse. Komsomolitöötaja uuris sõrmuse kohta sh kritiseeris kui halb on lühend JW. Lõpuks

---

¹⁴ õieti Heinrich Valk; Eesti kunstnik ja poliitik

¹⁵ Hetkel asub seal Tallinna bussijaam

¹⁶ Seal asus tookord Eesti NSV Siseministeeriumi Miilitsavalitsus

keerati üks lukku ja Heinzile anti kaks võimalust, kas ta annab sõrmuse ära või teatatakse juhtumist KGB-le¹⁷. H. Valk otsustas sõrmusest loobuda, mõeldes kohe uue tellimise peale (Valk 2022).

Mõne aja pärast kutsuti H. Valk ikkagi Pagari tänavale (seal asus KGB). Seega oli sõrmus ikkagi KGB-sse viidud. KGB major uuris, kelle õhutusel selline sõrmuse kavand tekkis, kes sõrmuse tegi ja muud. Heinz andis vastuseid, mida major kahjuks ei uskunud. Viimane ähvardas isegi Pagari tänava sügavate keldritega. Vestlus kestis neli tundi, aga õnneks midagi rohkemat sellele vestlusele ei järgnenud. H. Valk tellis endale klassivenna abiga uue sõrmuse (Valk 2022).

Heinz Valgule on teada, et taasiseseisvunud Eestis olla toodud tema sõrmus ühte Tallinna antiigipoodi müügile. See müüdi maha, aga kahjuks ei ole härra Valgule teada, kelle kätte sõrmus läks, samuti ei ole talle teada, kes sõrmuse müüki tõi (Valk 2022).

---

¹⁷ NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee ehk KGB (vene keeles *Комитет государственной безопасности*)

33) Tallinna 22. Keskkooli lõpumärk alates 8. lennust (1957) kuni 1976¹⁸.

25. jaanuaril 1957. aastal kinnitati Tallinna 22. Keskkooli pedagoogilise nõukogu otsusega Tallinna 22. Keskkooli lõpumärgi kavand ja tööjoonis (fotod 69 ja 70). Seega alates sellest ajast oli kasutusel sama kujundusega lõpumärk, millel muudeti iga aasta ainult lennu numbrit.

Foto 70, 71. Tallinna 22. Keskkooli lõpetajate 8. lennu lõpumärgi kavand

Allikas: Jakob Westholmi Gümnaasiumi arhiivikogu

¹⁸ JWG 60. lennu lõpetaja Leho Siimseni sõnade järgi oli 1976. aastal lõpetanud lend viimane märgilend. Kirjalikud allikad puuduvad.

Foto 72, 73. Tallinn 22. Keskkool 17. lennu (JWG baasil 49. lend 1965-1966) lõpumärk
 Allikas: Leho Siimсени erakogu (pildistaja Susanna Kristina Põldoja)

Tasand	Kahe tasandiline: taust (rinnamärk) ja sisu (XXII – Tallinna XXII Keskkool).
I pool (välimus)	Rinnamärgi kirjeldus on võetult fotolt 69. Rinnamärk on valmistatud hõbedast. Süvendatud osad kaetud tumepunase ja sinise emailiga. Kooli number ja raamjooned kullatud. Lennu number (8) oksüdeerimata hõbedast. Toompea reljef oksüdeeritud hõbedast eraldi detailina. Autori arvates sai Pika Hermannil välja toomist põhjendada sellega, et Tallinna 22. Keskkooli Kevade tn 8 koolimaja 3 korruse aknast oli torn näha. Samas võis teadja inimene selle taga näha ka vabaduse, Eesti Vabariigi sümbolit.
II pool (välimus)	Märgi tagumisele poolele on graveeritud lõpetaja nimi (Sirje, võib ka Pirje) ja aasta 1971. Lõpumärgi kavand (foto 69) ütleb, et märgi pöördele tuli graveerida lõpetamise aasta. Seega abiturendid jätkasid siiski vana traditsiooni ja lõpumärgi tagumisele küljele graveeriti ikkagi järgmine kokkusaamise aasta.

3.5. Kokkuvõtte lõpumärkide analüüsist

JWG koolilõpumärkide analüüs näitas, et eelmisel sajandil kasutusele võetud märgid olid väga eriilmelised, sest Eesti Vabariigi ajal said õpilased ise märgi kavandid luua. Pärast II Maailmasõda kuni märkide keelustamiseni (1948) ning mõned aastad veel pärast seda (kuni 1950) jäid lõpumärkidel kasutusse JWG sümbolid tammelehed ja tammetõru. Alates 1957. aastast võeti kasutusel kavand, millel muudeti iga aasta ainult lennu number.

Märkide puhul võib üles tähendada järgnevaid huvitavaid tähelepanekuid:

- a) Esimesed koolilõpumärgid olid ümara joonega (lennud 1-3), edaspidised aga nurgelised (lennud 4, 5, 7, 10, 11, 13 jne). Oli ka märke, mis meenutasid tõrvikut või mõõka (lennud 6, 10, 28, 31-33).
- b) Nii kaua kui eksisteeris Jakob Westholmi kool, nii kaua kasutati ka lõpumärgil kooli erinevaid lühendeid W, V, WG, VG, JWG. Samuti lisati alati märgile lennu number. Poliitiliste olude tõttu antud komme vähenes aja jooksul, kuid ei peatunud täiesti.
- c) Kuna lõpumärgi kavandid mõtlesid välja õpilased ise, siis oli ka väga huvitavaid ja omanäolisi kooli lühendi JWG tähtede omavahelisi põiminguid. Autori jaoks huvitavamaid JWG tähtede põiminguid on kasutatud lendude 12-16, 18, 20 ja 25 lõpumärkidel.
- d) Jakob Westholmi kooli sümboleid tammetõru ja tammelehed kasutati esimest korda 3. lennu lõpumärgil. Siis oli 17 aastat pausi enne kui need sümbolid uuesti kasutusse võeti (lennud 20, 21, 22 jne). Tammetõru ja -lehti kasutati ka Eesti NSV-aegsetel märkidel (lennud 22, 23, 29-33) ja ka Saksa okupatsiooni ajal (lennud 24, 25, 26).
- e) Vaid vähesel määral kasutati lõpumärkidel linde ja loomi, näiteks kotkast ja lõvi (lennud 4, 8 ja 9).
- f) Esimestel lõpumärkidel (lennud 1-3) värve ei kasutatud. Märgid oli metalse (hõbedase, kuldse) tooniga. Alates 4. lennust lisati märkidele ka värve. Kõige populaarsem värv oli punane, mis oli ja on ka praegu JWG koolimütsi värv. Punasele lisati hiljem ka sinist (lend 12), musta (lennud 11, 16, 18 ja 19), punasele ja sinisele lisati valget (lend 26) ning punasele ja mustale lisati kollast (lend 17). Värvide poolest kõige erilisem oli 6. lennu lõpumärk, kus kasutati sinist ja rohelist värvi. Võib arvata, et Eesti vabariigi ja nõukogude okupatsiooni aegadel oli punasel erinevad tähendused. Huvitavalt jäi sinine ka nõukogude ajal kasutusele üheskoos punasega (lennud 27, 30, 32 ja Tallinna 22. Keskkooli märgid).

- g) Mitmevärviliste märkide puhul tekkis ka värvikombinatsioonid sinine-must-valge (lennud 9, 13, 20, 25).
- h) Tallinna 7. Keskkooli aegadel ehitati kogu märk üles suurele T tähele (mis meenutas kohati ka mõõka) (lennud 28, 31-33). Värvidest kasutati endiselt punast, sinist ja valget. Lisaks T tähele lisati lõpumärgile alati ka rooma number VII või araabia number 7 ning ka „keskkooli“ lühend KK.
- i) Tallinna 22. Keskkooli märgid tekkisid alates 8. lennust (mis JWG baasil oli 40 lend). Märgi kavand tehti kooli poolt ja sama kavandit kasutati kuni 1970-ndateni. Muudeti ainult lennu numbrit.

Kokkuvõte

Kooliga seotud erinevate sümbolite teemat on Eestis vähe uuritud. Samas on ükskõik millise kooli sümbolite teema alati aktuaalne ja oluline nii endistele, olemasolevatele kui ka tulevastele õpilastele. JWG-s kaitses 2020. aastal Kärt Sihver uurimustöö teemal „Jakob Westholmi Gümnaasiumi koolivormi kujunemine“, mille eesmärgiks oli uurida koolivormi esemete saamislugu (Sihver 2020). Käesoleva uurimistöö laiemaks uurimisvaldkonnaks on aga JWG see sümbolika, mida kasutati aastatel 1920 kuni 1976 – koolimüts, lipp ja lõpumärgid. Samuti antakse uurimustöös ülevaade ka Jakob Westholmi Gümnaasiumi ajaloo kohta. Töö koostamisel tugineti erinevatele arhiiviallikatele, artiklitele, JWG vilistlaskogu poolt välja antud raamatutele ja mälestustele ning härra Tõnu Laugu ja Leho Siimseni erakogudele.

Töö eesmärgiks oli olemasolevate ja otsitud allikate põhjal koondada kokku ülevaade JWG sümbolikast. Täpsemalt uurida, kas ja kuidas on JWG sümbolika ajas muutunud ning süstematiseerida JWG lõpetajate rinnamärgid. Eespool nimetatud allikate põhjal sai autori poolt välja uuritud JWG sümbolika kujunemislugu aastatel 1920-1976 ja süstematiseerida koolilõpumärgid. Seega võib eesmärgi lugeda täidetuks.

Uurimustööd kirjutades selgus, et JWG kirsipunase koolimütsi traditsioon on väga pikk, see sai alguse juba aastal 1923, aga mütsi välimus (värv, tammeoks ja tammetõrud) on säilinud muutmatuna tänaseni. Ka kooli lipp, mis kujunduslikult ei ole muutunud, tähistab sel aastal oma 94-sünnipäeva.

Mahukaima osa tööst moodustab JWG koolilõpumärkide analüüs. Märke süstematiseerides ja lennu aastate järgi järjestusse pannes on näha, et märkide väljanägemine ajaga muutus, märgid olid aastati väga erinevad. Üheks põhjuseks võis olla see, et õpilased ise said lõpumärgi kavandid koostada, millest konkursiga valiti välja lõpetajatele enim meeldinud kavand.

Lisaks võib autori arvates tõmmata kujuteldava joone enne II maailmasõja aegsete ja sõjajärgsete märkide vahele. Enne sõjaaegsed märgid olid erineva kujuga, märkidel kasutati iga aasta uut moodi koolilühendi (JW, JWG) põimingut. Lisaks koolinime sümbolile kasutati erinevaid värve ja muid sümboleid näiteks loomi, taimi, linde. Saksa okupatsioon ja Nõukogude aeg tõid kaasa JWG koolinime muutuse, mis omakorda mõjutas lõpumärkide kujundust, mida on näha ka antud töös olevatelt märkidelt. Edaspidi jääd truuks samadele sümbolitele ja värvidele. Põhjuseks võib olla

1948. aastal kooli lõpumärkide keelustamine ENSV Haridusministeeriumi poolt ja märkide valmistamise kolimine nn „põranda alla“. Lõpetajad ei saanud pöörduda oma tellimusega kullasepaärisse, vaid pidid valima töö teostajaks kellegi tuttava meistri, kes tegi märgid vastavalt oma võimalustele. Kui kool nimetati Tallinna 22. Keskkooliks tekkisid lõpumärgid, mis kujunduselt olid iga aasta identsed, erinedes ainult lennu numbri poolest.

Kooli sümbolika uurimine ei ole siinkohal kindlasti ammendav - jääb veel uurida üks oluline JWG sümbol - lõpusõrmus. Mõningate allikate väitel on teada W kujutisega sõrmus, mis sisaldas graveeringut aastast 1946. Seega koolisümbolite uurimise jätkamine on kindlasti vajalik, sest Jakob Westholmi Gümnaasiumi pikk ja väärikas ajalugu on seda väärt.

Täna veelkord juhendaja Mikk Maasikranda, Alla Eenmad, Heinz Valku, Tõnu Lauku, Leho Siimseeni, Mare Tormi ja Susanna Kristina Põldoja, kes aitasid kaasa nii mahuka töö valmimisele.

Kasutatud allikad

Muuseumi- ja arhiiviallikad

- Jakob Westholmi Gümnaasiumi arhiiv
- Jakob Westholmi Gümnaasiumi lipukanga tellimus kiri. Tallinna Linnaarhiiv, f. 52, n. 1, s. 335, l. 345.
- Jakob Westholmi Poeglaste Erareaalgümnaasiumi vormimüts. Tallinna Linnaarhiiv, f. 318, n. 1, s. 5, l. 21.
- Mare Tormi erakogu
- Tõnu Laugu erakogu
- Podjukov, Kätlin; Raudsepp, Triin 1998. Tallinna Jakob Westholmi Gümnaasium [Uurimustöö]. Tallinn: Tallinna Pedagoogiline Seminar/Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseum
- Valk, Heinz 1987 – 1997. J. Westholmi Gümnaasiumi uuestisünniga seonduvaid dokumente. Eesti Rahvusarhiiv, f. 5000, n. 1, s. 6, l. 34.

Kirjandus

- Eesti Üliõpilaste Seltsi Velistlaskogu ja autorid 2007. Vivat Academia: üliõpilasseltsid ja - korporatsioonid Eestis. Tallinn/Toronto: EÜS Kirjastus
- Fontana, David 2004. Millest kõnelevad sümbolid. Tallinn: Kirjastus Ilo
- Fontana, David 2011. Sümbolite uus salakeel. Tallinn: TEA Kirjastus
- Jaanits, L., Laul, S., Lõugas, V., Tõnisson, E. 1982. Eesti esiajalugu. Tallinn: Eesti Raamat
- Kooli kroonika (22. KK) 1986.
- Kross, Jaan 1988. Wikmani poisid. Tallinn: Eesti Raamat
- Mallon, Brenda 2008. Müstilised sümbolid. Tallinn: Kirjastus Varrak.
- *Per Aspera Ad Astra* I Jakob Westholm ja tema kool 1907 – 1937. 1937. Tallinn: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda.
- *Per Aspera Ad Astra* II Jakob Westholm ja tema kool. 1992. Toronto: Oma Press Limited.
- *Per Aspera Ad Astra* III Jakob Westholm ja tema kool. 1999. Toronto/Tallinn: Pärnu Trükk.

- Roots, Harald s.a. Ühe Parasmäe poisi mälestusi Jakob Westholmi Gümnaasium IV lend 1922. [käsikiri]
- Uulmaa, Ülle, koostaja, 2008. Jakob Westholmi Gümnaasium 110. Tallinn: EVG Print trükikoda.

Internetiallikad

- All, Maarja 2018. 1934. aasta haridusreform Eestis ning reformi revideerimine 1937. aastal. Tartu Ülikool [Bakalaureusetöö]. Kättesaadav: <https://core.ac.uk/download/pdf/187733069.pdf> (03.03.2022)
- Jakob Westholmi Gümnaasiumi kodulehekülg 2021. Kättesaadav: <https://westholm.ee/meie/ajalugu/> (29.12.2021)
- Jakob Westholmi Gümnaasiumi ajalugu/ajajoon s.a. Kättesaadav: <https://www.timetoast.com/timelines/41632> (29.12.2021)
- Karro, Maks. Eesti teatri biograafiline leksikon. Kättesaadav: http://etbl.teatriliit.ee/artikkel/karro_maks1 (29.03.2022)
- Kiiler, Gert 2012. Koolilõpumärgid on ajanud tulli ning viinud vangilaagrisse. – *Sakala Postimees Online*, 29.05. Kättesaadav: <https://sakala.postimees.ee/857730/koolilopumargid-on-ajanud-tulli-ning-viinud-vangilaagrisse> (06.01.2022)
- Kiiler, Ülo 2002. Selle märgiga võidavad. - *Kultuur ja Elu*, nr 1/2002. Kättesaadav: http://kultuur.elu.ee/ke467_rinnamargid.htm (05.02.2022).
- Koolile vana koolijuhataja nimi? 1989. – *Vaba eestlane – Free Estonian*¹⁹, 24.10.1989. Kättesaadav: <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=vabaeestlane19891024.1.9&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (02.03.2022)
- Koolimärke ja nende kandjaid 1940. – *Tallinna Post*, 21, 24.05.1940. Kättesaadav: <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=is&oid=tallinnapost19400524&type=staticpdf> (03.03.2022)

---

¹⁹ Vaba Eestlane = Free Estonian” oli väliseestlaste ajaleht Kanadas Torontos. Ilmus 3.01.1952 – 28.12. 2001. a.

- Kõiva, Mare s.a. Sümbolid, ideoloogia ja võim. Kättesaadav: https://www.folklore.ee/~mare/rahvausund/3_sumbolid_ideoloogia_voim.pdf (04.01.2022)
- Lõpetajamärk – abiturendi uhkus 1936. – *Uudisleht*, 157, 8.10.1936. Kättesaadav: <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=uudisleht19361008.1.7&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (02.03.2022)
- Maiväli, Eivor 2011. Koolimärgivalmistajad - *Õpetajate Leht*, 25.02. Kättesaadav: <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=opetajateleht20110225.1.20&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (04.01.2022)
- Mõisa Sepikoda s.a. Sepakunsti ajalugu. Kättesaadav: <https://moisasepp.ee/kasulik/sepakunsti-ajalugu/> (20.01.2022)
- Parijõgi, Meeli 2011. Koolimärk on uhkuseasi - *Õpetajate Leht*, 25.02. Kättesaadav: <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=opetajateleht20110225.1.20&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (04.01.2022)
- Rannap, Heino 2002. Eesti kooli ja pedagoogika kronoloogia. Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_kooli_ja_pedagoogika_kronoloogia.pdf (3.03.2022)
- Roman Tavast OÜ kodulehekülg s.a. Raul Tavasti mälestused. Kättesaadav: <https://romantavast.ee/roman-tavast/raul-tavasti-malestused/> (01.01.2022)
- Saksatamm, Markus s.a. Mida koguda, kuidas koguda. Faleristika. Kättesaadav: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vp_06ZVnfuEJ:https://www.digar.ee/arhiiv/et/download/264253+&cd=16&hl=et&ct=clnk&gl=ee (05.02.2022)
- Sihver, Kärt 2020. Jakob Westholmi Gümnaasiumi koolivormi kujunemislugu. JWG [Uurimustöö]. Kättesaadav: <https://westholm.ee/wp-content/uploads/2021/03/Koolivormi-kujunemislugu-3.pdf> (31.03.2022)
- Soans, Kerttu 1999. Maailmapilt: Metallikunst Eestis [raadiosaade]. Kättesaadav: <https://arhiiv.err.ee/vaata/maailmapilt-maailmapilt-metallikunst-eestis> (28.12.2021)
- Tallinna Prantsuse Lütseumi kooli lugu. Kättesaadav: <https://tpl.edu.ee/kool-ja-inimesed/kooli-lugu/ajalugu/> (3.03.2022)
- Tallinna Prantsuse Lütseumi vilistlased. Kättesaadav: <https://tpl.edu.ee/kool-ja-inimesed/meie-inimesed/vilistlased/> (3.03.2022)

- Tammela, Andris 2011. Rahvusraamatukogus näeb Eesti koolide lõpumärke – *Postimees Online*, 18.01. Kättesaadav: <https://elu24.postimees.ee/374019/rahvusraamatukogus-naeb-eesi-koolide-lopumarke> (06.01.2022)
- Tudengisõnastik. Kättesaadav: <https://www.sakala.ee/tudengis%C3%B5nastik> (04.01.2022)
- Uustalu, Evald 1980. Tagurpidi sõudes. – *Teataja*, 19, 18.10.1980. Kättesaadav: <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=teatajapoliit19801018.1.1&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (03.03.2022)
- Vabariigi Presidendi otsus nr 327. Riigi Teataja 19.08.1940, 104, 1049. Kättesaadav: <https://dea.digar.ee/?a=d&d=AKriigiteataja19400819&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (3.03.2022)
- Vikipeedia. Vaba entsüklopeedia: Faleristika.
Kättesaadav: <https://et.wikipedia.org/wiki/Faleristika> (04.01.2022)
- Vikipeedia. Vaba entsüklopeedia: Tekkel.
Kättesaadav: <https://et.wikipedia.org/wiki/Tekkel> (04.01.2022)

Suulised allikad

- Valk, Heinz. Heinz Valgu mälestused. [intervjuu telefoni teel]. Intervjueerinud Viive Klis. Tallinn, 15.03.2022